

levát tettek ki a 290 millió leva bevétellel szemben, tehát 122 millió leva a kiadási többlet. A helyzet az 1924—1928. költségvetési években megváltozott és 632 millió leva összes kiadással szemben már 748 millió leva bevétel áll, vagyis a bevételek 115 millió levával haladják túl a kiadásokat. Az 1920—1928. költségvetési évek vesztesége így 6 millió levára csökkent. — Az intézmény tiszta nyeresége évről-évre emelkedőben van, az 1929—30. évben 182 millió leva volt. A nyereség azonban fikatív, mert figyelembe kell venni azt is, hogy az intézménynek munkabért kifizetnie nem kell és csupán a munkások eltartásának költségei terhelik azt. Munkabérfizetése mellett a mérleg egészen más képp alakulna.

Érthető, hogy a kötelező munkaszolgálat behozatalának megvolt a maga ellenzéke is, különösen a szocialisták részéről, akik ebben, mint szoktuk *Januloff* kifejtette, fizetésnélküli kényszermunkát láttak és hangsúlyozták, hogy az egész intézmény csak a nagybirtokosok érdekeit fogja szolgálni. Különben pedig — felfogásuk szerint — a katonai rendszer nem alkalmas a gazdasági élet számára.

Egészen természetes, hogy a *modern demokráciának a szociális nevelés az alapfeltétele*. Az a szociális nevelés, amelynek eredményei az ember lényegévé válnak és annak egyéniségét, életét kialakítják, magatartásának, ténykedésének állandóan irányt mutatnak. A népiszkolák munkája nyomán a szociális nevelés eredményei nem bontakozhatnak a megkívánt módon, mert a mai népiszkolai rendszer elsősorban az oktatásra, ismeretek nyújtására épül s bár néhol a szociális nevelésre is esik valami hangsúly, a nép széles rétegei számára ez a tervezett munkafolyamat a népiszkola elvégzése után félbenmarad. Mindenütt tehát, hol a modern demokrácia fejlődésnek indult és kialakulni kezdett, igyekeztek megtalálni a lehetőséget, hogy a nép széles rétegeit a demokrácia megélésére alkalmassá tegyék. Így alakult ki az északi államokban a népfőiskolák intézménye, kifejezetten a szociális nevelés céltáival.

Amikor a demokrácia esődjéről beszélnek, elfelejtik, hogy a demokrácia csak ott juthatott esődbe, ahol azt vagy egyáltalán nem munkálták, vagy nem jól munkálták a szociális nevelés erői. A szociálpolitikai törekvések sikeressége a demokrácia alapelveinek a nemzet egész életében való érvényrejutását feltételezi, a kiindulópont pedig a szociális nevelés eredményességében rejlik. Ez magyarázza pl. azt a tényt, hogy az északi államok, különösen Dániának látszólag sokkal kisebb terjedelmességű szociálpolitikája teljesebb és meggyűntatöbb eredményeket mutat föl, mint Német-

ország, ahol pedig a szociálpolitika a lehető legtöbb kérdésre kiterjeszkedve munkál, de ahol a demokráciát nem érlelte életképesse tereszerű, intézményes alapokra fektetett szociális nevelési munka.* A demokrácia esődjéről tehát csak azok beszélhetnek, akik nem ösmerék a demokrácia lényegét és alapfeltételeit, vagy pedig azok, akiket diktatori ambíciók vezetnek.

Bulgária még nem jutott el a népfőiskolák intézményéhez és az adott viszonyokhoz képest a kötelező munkaszolgálat intézményét kívánja a szociális nevelés műhelyéül is felhasználni. Ezt a célt nem érte el, ami azonban elsősorban azon múltott, hogy az intézmény tevékenységében a katonai és nem a nevelési szellemet juttatta uralomra. 1700 munkájára csak 230 „nevelési” óra jut, ebből is 80 órát a testgyakorlás vesz igénybe. A vezetők legnagyobb része pedig katonai szolgálatból került át.

Mindenesetre jellemző, hogy a munkanélküliség elleni küzdelem kérdéseinek megtárgyalására a német kormány által kiküldött szakbizottság 1931. áprilisi jelentésében a kötelező munkaszolgálatban nem lát alkalmas eszközt a munkapiac tehermentesítésére. S ha most már a kötelező munkaszolgálatról szóló véleményeket összegezzük és az intézménynek az előreszabott feladatok megoldására való alkalmasságát felett véleményt mondunk, meg kell állapítanunk, hogy a kötelező munkaszolgálat ebben a formájában a korunk életében és társadalmi berendezkedésében mutatkozó ellentmondások szaporítását szolgálja. *Heimann* szerint a szociálpolitika idegen test a kapitalizmusban. A kötelező munkaszolgálat pedig ilyen test magában a szociálpolitikában.

A szociálpolitika a társadalom demokratizálódásának vonalában halad és a társadalmi öngyelgy erőinek egyre nagyobb terjedelmében való közreműködése nélkül csak betegződére van ítélve. A társadalmi öngyelgy erői egyedül a demokrácia szabadság-levegőjében fejlődhetnek ki, a demokrácia eszméje pedig az állampolgárok önkéntes odaadását, a kötelességek önkéntes teljesítését feltételezi. A kötelező munkaszolgálat ezeket az erőket megbénítja és a *tuldságosan elhatároltsodott bürokratizmust még nagyobb helyzeti energiához juttatja. A diktatúra való törekvést szilárdítja és kényszerintézmény jellege állandóan hangsúlyozódván, az előreszabott nevelő munkától nem lehet igazi eredményt várni. A kö-*

* A fejtegetések természetesen a *Hitler előtti* korra vonatkoznak.

zsségi gondolainak kényszerintézmény keretében való kibontakozására, kifejelesztésére csak naivtással lehet gondolni. A társadalmi közösség felkeltésére és ébrentartására irányuló neveléstől egy olyan sorsközösségben, amelyet állandóan irritál az a tudat, hogy ez a kényszerintézmény csak a társadalom helytelen gazdasági berendezkedésének további fenntartása, a kapitalizmus életének meghosszabbítása érdekében létesült — komoly eredményt várni nem lehet.

Azok, akik a munkapiac tehermentesítését várják a kötelező munkaszolgálatól, nem számolnak 1) munkaelhelyezésekkel, 2) a munkabérek leszállításával, s 3) hogy a munkaadók élnyt biztosítanak majd a kötelező munkaszolgálat alól mentesek számára.

Amennyiben a kötelező munkaszolgálat nem burkolt köntösben életrhívott katonaságot jelentene, hanem a munkanélküliség erkölcsi, kulturális szociális és gazdasági következményeinek leküzdését szolgáló szociálpolitikai és szociálpedagógiai intézménynek tekintendő, annál jobban hangsúlyozódik benne az ellentmondás, hiszen a szociálpolitika a társadalmi igazságosságot (méltányosságot) kívánja érvényre juttatni és *miként lehet igazságosnak (méltányosnak) nevezni olyan intézményt, amely a gazdasági élet nem felelő szervezésének konzekvenciáját, kényszer útján — a nemzet ifjúságával szemben vonja le!* Ugyanebben az ellentétben sorvad el a szociálpedagógia komoly lehetősége is.

Nem kívánjuk felsorakoztatni a kötelező munkaszolgálat elleni valamennyi szempontot, csak azt kell még megemlítenünk, hogy a kötelező munkaszolgálat segítségével az állandóan terjedő reakció megsemmisíti a munkásság öngyelgyének sztrájk útján való érvényesítését az egyeztető szervek kikapcsolásával s a munkaadóknak a sztrájkolók helyébe való állításával.

A szociális haladás követelménye a *munkára való jog általános érvényesülése*, párhuzamosan a munkára való kötelezettség általános érvényesülésével. Akkor, amikor a társadalmi igazságosság (méltányosság) érdekét képviselő szociálpolitika folytonosan igyekszik kiépíteni a munkára való jog érvényesülését reprezentáló s a demokrácia fejlődés alapján álló intézményeket (szociális biztosítás, önkéntes munkaszolgálat stb.), a kötelező munkaszolgálat belehasít ebbe a fejlődésbe, az *egyének kényszerrendszabályokkal meggyűntésze-vissza kötözött életét még jobban gúzsba szorítja és a szociális állam helyett a rendőrállam szempontjait helyezi előtérbe.*

Egy pár szó Szabó Julikához

En tudom magáról kedvesem, hogy Szabó Julikának hívják, hogy huszonkét éves, hogy Tolna-megye Decs községében született, foglalkozására nézve mindenes és utolsó szolgálati helyéről egészségesen távozott. Tudom, hogy a jele kerek, szeme világoskék, feltűnő ismertető jele nincs és tíz évvel ezelőtt lett utóljára beoltva. Tudom, hogy fent szolgált a harmadikon, hogy télen-nyáron nyitott könyvtáraknál süört és mosogatót és tudom, hogy a kedvenc nőtája — ami nekem éppen olyan lépcsőházi kellek volt már, mint a 15-ös villanykörte virrasztó lénye, vagy az emeletársorkban diszkrétan elhelyezett köpö-láda — hogy „olyan vagyok, mint az engedelem”. És végül tudom szörnyű nagy bűnét... Amiórt kívánsi, bámsz és résztvevő areok sorfala között vezették el tegnap a detektívek. Amiórt kihányták a gangra gondosan összekötözött batyuját, kidobálták a sifonéból hófehérre mosott singlet ingeit, ropogásra keményített alszoknyáit, eselédkönyvét és a búzakalászból font rányával annak a szöke, bajúdos katonának az arekéjét, aki pont az én lábaimhoz esett le. Julika kedves!... Mikor én megláttam azt a sok szepegő eselédkét, a hivatalos areú detektíveket, a maga eselédkőző világoskék szeméit, amiből olyan alázatosan hullottak a könnyek, szinte beszéltek ezek a könnyek: én nem tudom ki ez a két idegen ember, én nem tudom mi az, hogy „börtön”, én nem tudom, hogy a Nagyságos aszszony mért pattog olyan haragosan, mint a falunkban a kishíró dobja, én nem tudok, én nem értek semmit, én csak sírok... Mikor megértettem a könnyei beszédét, mikor fölfogtam a magára bizonyított súlyos vádakat, mikor elröppent valaki szájáról a szó „börtön”, én nem értem, miért nem ordítottam el magam: vigyenek engem is, az én bűnöm is ugyazanz!!!

En is kinyitottam a szobakulesunkkal a spájzot, én is kéjesen lehúnyt szemekkel nyeltem a sok finom, elzár, tiltott falatot, kettőnk büne között enyém a súlyosabbik. Mert én csak befőttem, logatott szőlőt és diót esentem, Szabó Julikát pedig mikor „rajtakapták”, az éhségtől reszkető kezekkel nyelte a délről maradt főzeleket, feltéttel. En nem értem, miért nem fogtam meg a maga kezét Julika. En nem értem, hogy itt maradtam...

Már huszonnégy órája rá a lelkiismeret, már huszonnégy órája nem énekel a házban senki, már huszonnégy órája, hogy elvitték magát Julika. Most kora reggel van, az idő csendes, hogy berogyja-e az eget a napsgár, azt csak a kapun kívül lehet látni. Kinyitom az előszobáján a kisablakot, rányomom az orromat a feketére lakkozott rácsra és felbámulok a „harmadikra”. Már új eseléd van. Az are morcos és rossz nézésű, a spájzon — gondolom — mára már lakat lóg. A vicinóródt: a szemetet mért nem öntik „bele”, mért mőlje. Egy koldost kiköretnek a házból. Szomszédunk, az Örnagy úr, leépítés folytán saját lábával kezd az előszobáját vikszeni. Tíz óra elmúlt, ordítja fel a házmasterné, mire a porolás csak szőlóban folyik tovább, a házi asszonyék eselédjére nem vonatkozik a szigorú rendelet. Rettenetes szürkenék, szűken és lélektelenek érzem ezt a minden komforttal ellátott bérpalotát és megijedek arra a gondolatra, hogy sok-sok éve már annak, hogy minden reggel innen indulok és minden este ide térek vissza. Még nem tudom, hogy mihez hasonlítsam ezt az érzést, hogy mi ez a tehetetlen keserűség, ami úgy összeszorít bennem mindent, de mikor feleszmélek, hogy az areom a nagy nekiszorítástól bevágódik a vasablakba, hogy előttem rács van, sűrű, fekete vasrács, akkor jövök rá, hogy ez a „nagy börtön” Julika. Valami összeszorult bennem, szerettem volna keresvenem, panaszosan felsírn, tudtam, valamire emlékeztem az a feltörő fájdalom, valami mozdítabra, valami rossz álomra, talán törtem volna rája a fejem, hogy mi is ez, talán hideg borogatást tettem volna

este a szívemre, mert egy kicsit neuraszténias is vagyok, de nem kellett... A rács eszembe juttatott mindent... Ejjel azért nem aludtam, mert magát elvitték és én szabadon maradtam.

Most röhögni szeretnék. Hisztérikusan kaegni. Minden emeleten négy ajtó van, minden ajtón kis sárga réztáblák, a rab nevével. A rabok kora reggel már dolgozni járnak, hogy szűkre szabott élemezésüket megkereshessék. Az élemezésükön kívül horribilis cél-labért is kell fizetniük, aminek megszerzése napjainkban csak annyi elváltozást eredményez, hogy örli az idegrendszeret. A földszinten lakik a feyházor, aki csak tízig enged porolni, viszont este tíz után csak bizonyos összegű büntetés mellett nyitja ki előtte a börtön kapuját.

Magától kedvesem ott „bent” elvették a hajtűit, kikutatták a zsebeit, elkobozták kését, hogy ne tehessen magában kárt. Nálunk itt „kint” megürülnek a legfényűzőbb, legdrágább cellák, mert a szabad rabok a mennyországhoz vezető trambulinnak használják az emeleteket és egyetlen lehetőségnek, a dolgok legjobb megoldásának találják a — Dunát. Ott „bent” még el lehet helyezkedni, ott ismerik még a szót: munkaalalom, ott vasárnap el lehet menni misére, ott szombaton mindenki „felíratkozhat” a fürdőszhez, ott egyformán főznek úrnak és eselédnek és én nem is tudom mért sajnáltam úgy tegnap magát Julika...

Itt kint most delet harangoznak, az előszobában most van kialakulóban a menü illata, az ebédelőben a család körülüli az asztalt, az ajtón keresztül rám süvít egy hang: ebédelni!!! Kénytelen vagyok tehát elbúcsúzni magától, nagyon szeretném melegen megszorítani a kezét, szeretném, ha nem lenne szomorú és végül szeretném, ha meghallgatná kérésemet. Legyen „odabent” szolid, halk és engedelmes, talán, talán akkor megszeretik, vagy megcsinálják és a kiszabott határidőn túl is „bent” maradhat... (Budapest)

Geszti Erzsé.

FRANÇOIS VILLON (1432-1470) VERSEI

Fordította: FALUDY GYÖRGY (Graz)

BALLADA A SENKI FIARÓL.

Csvargásomnak célja volt: a szépség és hű barátom egy akadt: a köd, rakott tálak között kivert az éhség s halálra fáztam rőt kályhák előtt. Amerre nyúltam, csak cserepek hulltak s szájam széléig áradt már a sár, utam mellett a rózsák elpusztultak s lehelletemtől megfakult a nyár, csodálom szinte már a napvilágot, hogy néha még rongyos vállamra sűt, én, ki megjártam mind a hat világot, megáldva és leköppe mindenütt. Fagyott mezőkön birkóztam a téllal,

ruhám csupán egy fűgefalevél, mi sem tisztább számomra, mint az éjjel, mi sem sötétebb nekem, mint a dél. A matrózkocsok mélyén felzokogtam, ahogy a temetőkből nevetek, enyém csak az, amit a sárba dobtam s mindent megöltem, amit szeretek. Fehér derével a halántékomra s vörös hajamra már az ősz fekküdt és így megyek, fűtyülve egymagamban, megáldva és leköppe mindenütt.

A győztes ég fektette rám a sátrát, a harmattól lett kék a homlokom és így kergettem az Istent, aki hátrált, s a jövődöt, amely az otthonom. A hegycsúcsokon órákig pihentem s megbámultam az izzadt kötőrőt, de a dombok mellett fűtyülve mentem, s kinevettem a cifra püspököt: ezért csak csok és korbács hullott árva testemre, mely oly egyformán fekküdt csipkés párnák között és uccasárba, megáldva és leköppe mindenütt.

S bár nincs hazám, borom se feleségem és lábaim között a szél fűtyöl: lesz még pénzem és biztosan remélem, hogy egy nap nekem minden sikerül. S ha megúntam, hogy aranylából eljék a palotákat megint otthagynom, hasamért kánkánt járnak már a fergek és valahol az őszi avaron, egy vén tövisbokor aljában, melyre csak egy rossz csillag sanda fénye sűt, maradok egyszer François Villon, fekvő megáldva és leköppe mindenütt.

BALLADA MARION L'IDOLE-NAK.

A völgy mélyén faldoklott már a nappal, szürkén és betegen álltak a réten a fák, te együtt jöttél a lehányó nappal és ledobtat testedről a ruhát. Hozzámpréselted izzó fehérséged s illatos, izzadt állat-arcoadat s szemem azóta tágra réved, mikor a fehér hold felkel az őszi fák alatt.

A fák azóta a tavaszba nőttek s szürke magányukból színes lombukat szöttek, de én nem tudom, hogy te merre vagy. Csak azt tudom, hogy az őszi avaron meztelenül hevertél ajkamon; a hold felettünk vont fehér ívet, s csak azt tudom, hogy ez az éjszaka tett szürkév és betegé engemet.

Beteg vagyok vörös szájad miatt, mely megrészegült az én véreimen, s ezt fogom várni őszi fák alatt az erdőben még sok-sok éjjelen... Miért nem jössz többé vissza fehér ruhádban? Nemsokára én is beteg s tar leszek, mint a fák s illatos, izzadt asszonytested sétálhat [egymagában, ha az őszi erdő alján felkelt a holdvilág.

Fordító levele a szerkesztőhöz.

Kedves Szerkesztő uram! Itt küldöm az Ön által annyira várt Villon fordításokat. Villon a XV. század francia zsványköltője, a poeta laureatus és többszörös gyilkos, az első igazi — proletárköltő és Bert Brecht szellemi ősapja, nálunk úgyszólván teljesen ismeretlen. Versei pedig — legalább az én nézetem szerint — remekművek s ő maga még mai szemmel mérve is: a legnagyobb francia költők egyike s így mindenképpen érhető, hogy Ön, szerkesztő uram, Villon kultuszt szeretne odahaza megteremteni. De meg kell vallanom: a fordítás nem az, amit „Übersetzung”, hanem az, amit „Umdichtung” néven neveznek — nagyon is szabad fordítás, néhol egész versszakokat írtam bele és máshol szándékosan félreértettem a szöveget, mert félreértve jobban tetszett — nekem. A versek megtalálhatók Villon összes kiadásaiban „Ballade de Concours de Bois”, „Appel” és „Quatrain” címek alatt középfraancia nyelven és csonkítatlanul. Ezzel szemben a második és negyedik vers eredetije a kézenforgó kiadásokban nem található meg. Ennek oka az, hogy a versek egy részét csak most, Villon ötszázéves születése alkalmával fedezték föl, vagy pedig az, hogy néhány fiológus a verseket Jehan Calais-nak vagy Martial d'Auvergne, vagy Guillaume le Coquillard-nak tulajdonítja és ebben a kérdésben a vita még nem fejeződött be és alighanem nem is fog soha befejeződni. Én a magam részéről nem sokat törődöm ezzel — a versek szépe és így teljesen mindegy, hogy kinek a nevé alatt jönnek. Legfeljebb egy baj van: a versek francia eredetije nincs nálam, hanem Paul Zech, a német író és Villon-fordító tulajdonában vannak; tehát írtam Zechnek, hogy az eredeti szöveget újra küldje nekem. Választ nem kaptam: tudomásom szerint ugyanis Paul Zech azoknak az internálótáboroknak egyikében ül, ahová Ludwig Renn, Tucholskyt és Tollert is bezárták, mióta Bonaparte Adolf lett a kancellár... Így az eredeti szöveget szolgálni, sajnos, nem tudok. Az említett versek német fordítása azonban megtalálható „Die Lasterhafte Lieder und Balladen des Meisters Francois Villon, erste Gesamtausgabe in die Übertragung von Paul Zech E. Lichtenstein Verlag, Weimar 1929” című könyvben. — Ennyit az eredetiről, kedves Szerkesztőm s ezek után — remélem kellőképpen föléligázva — Ön bizonnyára így kiált föl: „Nos, lassuk a fordítást!” Hát lássuk, mondja a szegény fordító és szorongva várja a postát, amely a szőrösszívű szerkesztő választát fogja elhozni.

BALLADA A PARLAMENTHEZ.*

Most, hogy a bitó árnyékában állok,
a parlament eszéhez apellálok.
Mert jogában áll minden feregnek, dognek
védekezni, ha életére törnek:
a kutya vonít, a kigyó sziszeg,
a farkas üvölt, s ebben a hideg,
telves ketrecben, ahová bezártak,
csak én, csak én fogjam be a pofámat!

Persze: nem nekem álma a deres,
hogyha ur lennék vagy gazdag nemes,
de mivelhogy szegény bitány vagyok,
a vallatásnak csak pofont kapok
és most, hogy még hozzá kinpadra ítélték,
ha hegyes szögekkel a húsomba tépnek,
ha oltajba foznak, ha negyretre vagnak:
most is, most is fogjam be a pofámat!

Nem — a fejemben még több szalma lenne,
mint amennyi száma nőt már eddig bennem,
ha most a parlament elé nem állnék,
s vegso lehetetig nem protestálnék,
hogy ártatlan vagyok — s ha siralomházba

[szárnak
míg a szuronyok merev négyszögben állnak:
hat még akkor is fogjam be a pofámat!

Szükséges utóirat:

Nem: látjátok, nem hába furkálok,
mert, ha ezt a verset ki nem gondolom,
föltötem folyna már régen az árok,
s csalán nőlt volna már a gyomromon.
Ezért, ha a zsaruk a nyakadra hágnak
az urak előtt ne fogd be a pofádat.

* Villon ebben az időben rablóvezér volt Párisban és gyilkosságért halálra ítélték. Kivégzése már árulták a jegeket, mikor ezt a balladát írta, melyet először olvastak a parlamentben. A parlament állva hallgatta végig a verset és megkegyelmezett neki.

EZ VOLT A VILLON ENEKE...
Klabund.

Ez volt a Villon eneke,
Míg vitték a bitóra.
A targonca futott vele,
Megcsapta a kötél szele,
És közben szállt a nóta:

Rémíteni a zsványhadat
Kössetek a magasba!
Lengő karom útát mutat,
És rájessz, ha elhalad,
Sok napsütött utásra.

Az ördög hajszolt szüntelen.
Most dalol a fák hangja.
Istent lát káprázó szemem,
S meglendül árva tetemem,
Mint estima harangja.
Pál Endre fordítása.

RABLÓBALLADA

A VÖRÖS COQUILLARD-ROL.*

A vén kalappal ferdén homlokában,
míg az övében sandán ült a tör,
és két jó lábán kissé ingadozva
(a rum tette ezt s az átkozott likőr)
ez volt Pierre, a vörös Coquillard,
Ki orránál vezetett minden zsarut
s mert mindenütt ott volt és nem volt sehol:
a törvény miatta már rég nem aludt.

Még egy ringyót sem tudott sírni látni:
magával vitte, ha horgászni ment,
s csak a templom előtt hagyta magára,
hogy imádkozzék egyedül odabent.
A szegényektől nem vett el egy fityinget,
vadászni csak a gazdagokra járt,
s ha valaki ezt nem hiszi el, mondjátok:
Pierre volt ez, a vörös Coquillard.

És mikor ő lett a rablóvezérünk
és pofája sebhellyel volt tele,
akkor mindig tudtuk, hogy miből élünk
és senkinek sem lett üres a zsebe.
Akkor egyszerre miénk lett a város,
s velünk táncolt egész éjjel a bár,
de amikor a zsaruk megjelentek:
csak volt Pierre, a vörös Coquillard.

A hasunkat kaléccsal puhítottuk
és pálinkában sohsem volt hiány,
s azt híreszteltük: a széles világon
nincsen hozzája hasonló zsvány.
De a hóhérnak ez már rég nem tetszett,
csak ült a varjak közt s azt mondta: rája vár,
és önmagát hozzá vendégül hitta
akkor Pierre, a vörös Coquillard.

S a bitót nézte, mely alatt várt a fereg,
s az övét, melyben már nem ült a tör,
szemebe akkor majd hogy egy könnyé tévedt
(a rum tette ezt s az átkozott likőr)
és nyakát szépen a kötélbe dugta,
mert hiszen a hóhér is csak proletár,
s mikor kettétört a csigolyája
csak volt Pierre, a vörös Coquillard.

NÉGYSOROS VERS, MELYET VILLON
HALÁLITELETE SZÉLÉRE ÍRT.

Francia vagyok Páris városából,
mely lábam alatt a piszkos mélybe vész,
s most méterhosszan lógok egy nyárfaágról,
és a nyakamon érzem, hogy fenekem mily
[nehéz..

* Coquillard anyyi mint rablóvezér.

Részlet Ilja Ehrenburg: Roitschwantz Lasik mozgalmas élete

Fordította: Goda Gábor.

c. regényéből

Roitschwantz Lasik, ki mozgalmas élete folyamán Párisba jut, ahol az emigráns oroszok céljaiknak fel akarják használni a kis homebeli zsidó szabócskát, aki torkig van már az egész világgal s egy tal meleg ételért akár az egész Szovjetet is odaadná. Miután az egyik emigráns kotéria előadásán épügy megyerik a nyomorult kis zsidót, mint ahogyan minden kalandja egy-egy pofonnal vagy rúgással végződik, most a másik orosz emigráns kotéria lapjához „A Szabad Szó” szerkesztőségébe viszik, interjúra a szovjet ellen.

Agramov Mihailovich Sergej, a közgazdasági rovat vezetője rendkívüli előzékenységgel fogadja Lasikot. Alaposan kikérdezi a szovjetek helyzetéről, a vörös hadseregben tapasztalható ellenzéki mozgalom fejlődéséről, a gummicékekkel arairól és a gyermekelhajtások számáról, miközben összes kérdéseire mindig ő maga adja meg a feleletet is. A kis homebeli zsidócska, akit sohasem politikai, hanem tiszta emberi szempontok vezettek, nem beszél úgy, ahogy Agramov akit a bolszevisták elkergettek tanári katedrájáról, szeretné és ezért így szól hozzá:

— Látom, — hogy a bolszevista ragály teljesen megmergezte ont. Szornyuseg! Oktobrisztak... Pionirok... Az ifjú agyvelők megromtói!

— Boesánt szociológus úr, de én már harminchárom éves vagyok és már másfél ezer meg is nosuttem.

— Harminchárom éves? Tehát félannyi mint én, politikailag pedig még gyermek. Milyen retentek, hogy egy olyan orias birodalmat, mint Oroszország, ilyen gyermekek kormányoznak. Persze, maga most mindjárt Marxra fog hivatkozni, holott a forrasmunkákat nem is ismeri. Egy olyan ország, amelynek még olyan kezdetleges gazdasága van, mint Oroszországnak, nem támaszthat igényt világhegemoniára. De ezek a kölyökkutyák azt hiszik, hogy ők fedezték fel Amerikát, pedig csak pusztá véletlen volt, hogy el tudták kaparintani a hatalmat. Elrabolták tanári katedramat és számokkal igazolom önnek, hogy el kell tűnniök.

— Nem, ne igazolja! En különben sem tudok jól számolni és minek is vesződné ilyen tiszteltelremelő korban a számtannal. Nem is vitakozhatom önnel, mert ön bizonyosan négy külföldi egyetemet is végzett, míg engem harminc éves koromig csupa ópiummal tápláltak, úgyhogy Marxnak csak a szakállát ismerem. Egyet azonban én is tudok, azt, hogy nemcsak Marxnak volt szakállá. Az ön helyzetét különben egy Talmudból vett történettel tudom megvilágítani. Nem mondhatja, hogy a Talmud bolszevista találmány. Nem, a Talmud önnél is idősebb. Benne olvashatjuk Mózes halálának történetét, akinek személységénél talán nem is kell sokáig vesztegelnem. Ön ennél a lapnál csupán egy rovatot vezet és mégis egyszerre tíz vagy húsz okos koponyát képvisel. De Mózes az összes koponyákat képviselte egyszemélyben: szociológus volt, mint ön, generalis volt, egy író volt, egy igazri európai ész volt. De mert a zsidók 40 csekélyke éven át bolyongtak a pusztában, ő sem tudott kitérni a megöregedés elől és számára is — ne vegye célzásnak — eljött a halála órája. Isten egész nyugodtan így szólt neki: „Mózes, halj meg”. Ó azonban azt felelte: „Nem, Nem akarok!” Ugye ez érthető? Isten és Mózes így vitakoztak egymással éjjel-nappal, úgy, hogy amikor én ezt a Chederben olvastam, minden hajamszála az ég felé állt. Végre is Isten megunt a dolgot és azt mondja Mózesnek: „Te népemnek elismert vezére vagy ugyan, de megöregedtél és most meg kell halnod. Tartalékban már van is helytedet új jelöltem: Jósua, aki fiatalabb, mint

te és ő lesz az elismert vezér.” Mózes egész testében reszketett a felindulástól és így szólt: „De én mégse akarok meghalni. Jól van, legfeljebb nem én leszek a vezér, legfeljebb csak jühpásztor leszek, de engedj meg, hogy még éljek egy darabig.” Isten zavarba jött, mert abban az időben csak kevés ember volt még a földön és Isten még nem volt nagyon hozzászóvka az emberek halálához. Elhatározta tehát, hogy az öreg Mózes még éljen egy darabig, de ő hajtsa ki a juhokat a legelőre s a fiatal Jósua legyen a vezér. Nem esélyesség, hogy mennyire fájt ez Mózesnek, talán jobban, mint magának a katedrája. A szerencsétlen Mózes tehát egész nap őrizte a juhokat a legelőn, de este mindnyájan a tábor-tűz köré gyűltek, hogy böles beszédekkel folytassanak egymással. Ünnek tehát és persze mindenki arra vár, hogy Mózes kezdje meg a felolvasást, de Mózes egy szót se szól. Olyan halvány, mint ez a fal és végre könnyes szemmel mondja: „Megöregedtem és elküldtek. Most itt van ez a Jósua, most ez tud mindent — ez tudja merre kell kimenni a pusztából, ez tudja, hol kell manátt szelni, hogy kell élni, örülni, sírni.” A nép mindig nép marad. Csupa illendőségéből sóhajtanak ugyan egyet-kettőt, de aztán mégis Jósua-hoz mennek. Jósua éppen folyóúgyekről tárgyal Istennel. Mózes annyira hozzá van szokva a tárgyaláshoz, hogy ő is odafigyel, de mert suttognak, semmit sem ért meg belőle. Elveszti a türelmét és átkiált Jósua-hoz: „Na, mit mondt nekéd Isten!” Jósua még fiatal, még kapaszkodó és még fűtyül az aggrastyánok könnyeire, tehát így felel: „Mondott, amit mondott. Mikor te voltál a vezér, én se kérdeztelek, hogy miről beszéltél Istennel, hanem egyszerűen engedelmeskedtem. Most rajtad a sor, hogy engedelmeskedjél.” Evvel Jósua belekezdett első felolvasásába. Mózes csak hallgatja, de rögtön észreveszi, hogy Jósua még fiatal, hogy emezt nem tudja, hogy amazit elfelejtette és nem akar beleavatkozni. Csak-hogy a régi tűz már kialudt belőle, a régi bölcsesség már kihamvadt és már nem találja meg a helyes szót. Beszél, de a nép már nem érti meg. Tegnap még a tenyerükön hordták és ma így kiáltanak feléje: „Jobban tennéd örög, ha a juhaidal törődnél” és ezt Mózes nem bírja tovább. Ki tudja, hogy mennyire szerte az életet és mennyire irtózott a haláltól, de ezt mégse tudta túlélni. Olyan nagyot kiáltott, hogy hangja felhasította a fellegeket és így szólt: „Jó, hát nem ellenkezem tovább. Meghalok.” Ön, szociológus úr nem Mózes, én pedig nem kívánom, hogy idő előtt haljon meg. En nagyon jól tudom, hogy minden ember szeret élni, még én is, ámbár csak nyomorult kis szabócska vagyok. De önnek nem szabad ezekre a szemtelen kis pionirokra haragudni, mert nem tehetnek róla, hogy fiatalok, hogy szeretnek kiabálni és fűtyülnék az egész világra. Lehet, hogy etnológiai táncokat járnak az ön tölgyfa katedráján, de mit tehet ellene az ember — ha a földön ninesen igazság. Okos ember léte, miért kiabálja

feléjük, hogy takarodjanak, mikor úgysem fognak elakarodni. Maga azonban már elakarodott, maga már a juhoknál tart és punktum. Figyeje el, sokkal okosabb volna, ha egy üveg bort hoztatna és elutal újuságunkra urtitenek egy ponarát.

Agramov gúnyosan hunyorgott:

— Az ön hasonlata nem alja ki a kritikát, a párhuzamok különben is mindig veszélyesek a törtenelemben. Mózes esetében az evolúcióval, nemzedek változással, haladással alunk szemben. De Oroszországban az oroszakkal. A torradalom bun, a kommunizmus gyerekes kísérlet. Utopiakoan csak muveledeu emberek nisznek. A mai szociológia...

— Hagyja! En nem vagyok egy híresség, én egész oszinten beszélek és ön mindenen vitakozik velem. Azt gondolja talán, hogy én nem tudom mi a torradalom? Mert nem kerdi inkább, hogy hányszor uitem mar a börtönben. Ha nem emek ilyen törtenelemi idoket, most bekeben vasalhatam ottlön a nadragokat. En bizony senmikep sem desoitom a torradalmat, amelyhez semmi közöm, de nem kiabálhatom, hogy tiltak el a feimket, mert én, Roitschwantz Lasik annyira félek a vihartól, hogy a vankosokba dugom a fejemet, ha az ég dorog. Persze, a vihar kelemetien De azt mondjak, hogy az atmoszférának szukése van rá, hogy ne is beszéljunk az esőről, amely megontözi a zolásegységeket. Ön tehát hiaba kerdeszkodik nalam a tiszek lazadásáról, vagy bukhoval zavargasok felöl. Semmitsem tudok rólok és ön különben is úgy irna meg, ahogy akarja, inkább meg egy történetet mondok el onnek ugyanarról a Mózesről. Talán rállik a köztünk levő véleményeltérésre. Mikor még Mózes natalember volt és nem volt vezér, hanem csak vezérjelölt, Isten varárlanul így szólt hozzá: „Azonnal menj el a fáraohoz és mondd meg neki, hogy engedje szabadon a zsidókat.” Mózes rögtön útra kel, megtalálja az egyiptomi kiralyi palotát, félrelöki a kaput és azt mondja a fáraónak: „Azonnal engedd szabadon a zsidókat, mert különben rossz dolgod lesz.” Mint ahogy most maga, a fáraó is összehúzza a szemét: „Miféle udvariati utópia ez! Es általában ki vagy te!” Mózes azt feleli: „En Jehovának, a zsidó Istennek követe vagyok.” A fáraó összeráncolja a homlokát és így szólt: „Je-ho-va! Ilyen istent én nem ismerek. Hé, tisztelt titkár urak, hozzák ide az összes istenek jegyzékét.” A titkárök egész könytárat hordanak a fáraó elé, mert abban az időben sokkal több isten volt, mint amennyi olyan okos ember van ma, mint mondjuk maga. Egyiptom összes tudósai éjjel-nappal vizsgálták a listákat és találtak egy kutyaszájú istent, egy halfarkú istent, de Jehovának nyoma sem volt. A fáraó szívéből kagagott: „Na, mit mondtam! Ilyen isten egyáltalán nines, mert ha volna, benne volna a jegyzékben. Te egy szemtelen kölok vagy és most hordd el magad.”

Ön, tisztelt szociológus úr, nagyon jól tudja hogy mennyire pörüljárt a fáraó. Kérem már megint mit jegyez! Talán ezt a tényt a fáraóval!

— Nines időm, hogy efajta történelmi anekdotákkal foglalkozzam. Az interjút befejeztem. „X. igazolta, hogy Oroszországban a magasabbfokú oktatás minden kritikán aluli állapotban van és hogy a régi katedrákon fiatal analfabéták ünnek.” Azt hiszem, helyesen adtam vissza gondolatait. És most mehet.

Lasik felsőhajtott:

— Mi az, hogy az ön gondolataimat! Ön négy egyetemet végzett. En úgysem tudnám meggyözni. De legalább számolja meg a sorokat, melyeket leírt, vagy ha nem akarja, az egyszerűség kedvéért kiegyezem önnel húsz frankban.

Agramov meglepetten nézett Lasikra:

— Miféle húsz frank! Miféle sorok! Volt önnek evvel valami munkája? Hiszen — ez az én cikkem! Azonnal sziveskedjék elhagyni a helyiséget.

(Ehrenburg regénye a KOSMOS könyvkiadóvállalat kiadásában, az őszi könyvpiac szenzációja lesz.)

S. Szönyi Lajos
linója.

SORSJEGYET mindig
BENKÖNÉL vegyen
(ANDRÁSSY-ÚT 56)
BANKÓT ÉRI!

V. oszt. főhúzások: aug. 17 — szept. 18

Jó könyv
Szép kótés

Rado Olga
Budapest, Uisegrádi u. 11/a

Három kép a magyar írás galériájából

III. Miklós Andor.

A magyar riport a tiszta-eszlári perből született, de provinciális maradt, amíg *Miklós Andor* meg nem tudta adni nagyvárosi jellegét. A szavad letelejének riportja diakosan naiv volt: jól ordított, de éretlen hangon. Színei a vidéki vásárok színei, nyüzsgése, mint egy iskola-szünet artikulátlan zajgása, szellemisége pedig nepies, a szó kizárólagosan magyar értelmezésében.

A város azonban már készen lett: az utazpszichózis kialakult, a népszimmi ideje lejárt, a plakatszínec elsoportok a lupikékat, a jajoróstit, a Nagykorút már az ország közepének számított. *Miklós Andor* riport-konceptiója abban a pillanatban, amikor format nyert, könnyen és biztosan győzött minden egyéb riport-stíluson. Hangja a Nagykorút hangja, szellemiségét a Nagykorút hazainak habarcsékítményei illették, olesó tükrök, kirakatszemelet, börtönzárú székék, műselyem, szappanhab-fehérség, bár-mosoly és hamand-eggs-humanizmus. Az Est kultúrája a Nagykorút drogéria és cukorka-kultúrája volt s ezért kellett győznie: ez volt a korszerű, az amire mindenki várt. Ezt a kultúr-időpontot jelzi a *Zerkowitcz-gassenhauer*, a periferiák Liliom-szentalizmus, a Florida-poppy-parföm és az Angolpark.

A Nagykorút-hiszéria quasi-semi-talunipseudo-demi-civilizációja Az Est épp úgy, mint a *Fedák*-operett és konyakosmegy tulajdonképpen a családok, konfliskoosok és viceházmesterek számára készült és *Miklós Andor* lepódott meg legjobban, amikor látta, hogy a polgárság ujjongva fogadta és ismerte el magának. Más ember a fordulat következtében elszegélyelte volna magát és emelte volna riportjának színvonalát. *Miklós Andor* ösztöne azonban egészen helyes volt, amikor éppen ellenkezően: megkereste, mi az, amivel a legmélyebben hatott és ezt meghiúsította. Nem volt idealista: nem hitt a társadalom fejlődni akarásában. Tudta, hogy a tanítás, nevelés, a fénytörés nem az ő feadata: azok, akiknek írt — ügyis szellemileg beérkezett emberek voltak. Főlőleges a nívót emelni — amire szükség van: igazolni őket. Egy kicsit felingerelni, de rögtön csillapítani; játszani, de óvatosan; megremegtetni, borzongatni és vágyképeket varázsolni eléjük; bizonyítani, hogy nekik van igazuk; minden nap más formában megkölneni, hogy szenvednek (és ezt nagyon aláhúzni), de igazságtalanul szenvednek (és ezt még jobban aláhúzni). Hogy ki az oka a bajnak? — hol ez, hol az, de mindig olyasvalaki, aki nem egészen valóságos személy, vagy dolog, leginkább a „viszonyok” — mert imaginárius düh és irigység számára imaginárius legendahőst kell komponálni. A tény legyen mindig tendenciózus; bőven legyen „sorokközt” olvasnivaló; legyen gyanúsító; tünjék föl mindentudónak; legyen az igazság bajnokja, de — az ő igazságuké; a fontos mindig a kis ember legyen és a kis dolog: a krumpli és a kömény-mag, a lugköönnyikosság, a színházi pletyka és a politikai kulisszarejtély. De mindenk-

főlött soha és semmi körülmény között ne legyen valóság, hanem mindig látszat, legyen vitás, kérdéses, gyanús, izgató, nyugtalanító, irreális legyen, legyen minden, de úgy, hogy ne legyen semmi.

Az Est virágkora a háború előtti néhány esztendő. Ebben az időben mindenki komolyan hitt abban, hogy az ember ideális magassága 62 centiméter, a legtökeletesebb vallás a kávéház-cinizmus és a társadalom helyes berendezkedése a liberális demokrácia. A vezetőeszmék érvényesültek valamennyi rovatban: a közgazdaságban, a sportban, irodalomban, színházban, rendőri és törvényszéki riportban. A kispolgár cinikus liberalizmusa Az Est immanens lényege volt: ez teremtette meg a jólérsültség álarcában a színház futballpálya-irodalom-parlament-tőzsdé-főkaptányosság-fegyház-intimitás, kártyaszoba-humort és pincéregenciat. Egész életmóddá, egész nyelvi stílussá, egész világszemléletté lett: zajos, olesón csillogó, neuraszténias, szét-szórt és értelmetlen, mint a Nagykorút szeccszíós, önkényesen egybehordott, tradíciótlan és nemlétező szükségletek által emelt két házsora. Vannak, mondta valaki, szavaló,

nyögő és néma épületek; a Nagykorút házainak nyelve zsargon: magyar-német-francia-zsidó keverék, de az egész elhangzik a levegőben, mint egy üres kongás. A nyelvnek nincs mlyesége, nincs zenéje, nincsenek képei — a Nagykorút nyelve — a riporté — Az Esté és — *Miklós Andoré*.

A háború és a háború-utáni idő már elhaladt *Miklós Andor* riport-stílus fölött. Az 1920-as években a decentralizáció megkezdődött, a Nagykorút, mint szellemi központ megszűnt, eltörlődött a szoros értelemben vett politikai és pénz-city, másrészt a külváros felé. A kispolgár liberalizmusa helyébe a kartel-tröszt-párt-spekuláció és a külvárosi politikai-bosszú-romantika lépett. Ez már a társadalomnak egy sajtó-főlötti állapota lett. Nincs szükség újságra. A modern tömegszegesztítő eszköze a rőpirat és a rádió. Az idő utahangulatát már nem Az Est-stílusú pasztellszín-plakát fejezi ki. Az intimitás, a kávéház-tónus, Királysínház-operett letűnt: az új élet durvább, nagyvonalúbb, ingerültebb, erőszakosabb, vakmerőbb lett: a fényreklámtanszoprens, a deszeband, az illegális konspirációk és a mozi lettek az új idő kifejező eszközei. Az Est riportjai második-harmadik helyre kerültek. Elsősorban azért, mert sajtó voltak és a sajtó kezd mindjobban idő-szerűtlen lenni: másodsorban, mert Az Est riportja már nem diktálja, sőt már nem is tudja követni a modern élet tempóját. (Budapest) *Thomas Mark.*

Az orvostudomány krízise

Írta: Totis Béla dr.

A krízis a régi orvostudományban nagy jelentőségű és ijesztő szó, hiszen a régi orvostudomány valóságos krízis tudománya volt. Annál féltelményesebb és szomorúbb, ha ma a krízisek tudományának — az orvostudománynak a kríziséről beszélhetünk. Ez annál is súlyosabb, mert az orvostudományban tárgyalat krízisek az emberi szervezet akut, műlo, gyorsan lefolyó jelenségei, viszont az orvostudomány krízise — mint minden tudomány — hosszantartó, elhúzódó és nehezebben meghatározható folyamat. A szervezet krízise vagy győzelemmel, vagy halállal végződik — egy tudomány krízise lassú változással és a krízist előidéző különböző erők nehezen történő kiegyensúlyozódásával.

Mert valamely tudomány krízisének okozói gazdasági, szociális és szellemi eredetűek és hatásukban is gazdasági, szociális és szellemi változásokat hoznak létre. Az orvostudomány krízisét előidéző erők között elsősorban a gazdasági viszonyok szerepelnek. Azonban az orvosi rend napról-napra történő elszegényedése oly más tüneteket is mutat, amelyek közelebről is meghatározandók és megvizsgálandók. A társadalmi biztosítás, amely a gazdasági élet leromlásával köteleesség-szerűen terjeszkedett ki mind nagyobb és nagyobb tömegek felé, ma még teljesen megoldatlan probléma az orvostársadalom szempontjából, sőt evvel éles és súlyos összeütközésbe került. Az orvosi pálya — szabad pálya és nagyrészt szabad pálya maradt még akkor is, amikor a társadalmi biztosításba bevont nagy tömegek a szabad orvost — már nélkülözhetik. Az orvosok sokkal kisebb tömege szocializálódott az egyre terjeszkedő társadalombiztosításban, — mint amennyi embert ugyanakkor a társadalombiztosítás ellátott. Az ilymódon aránytalanul működő társadalombiztosítás az orvosok elszegényesedéséhez vezetett, ugyanakkor azonban a biztosító orvosok kishivatalkoki fizetése ezek gazdasági helyzetét is igen alacsony fokra helyezte.

Ezért az elszegényedett szabad orvos, de a szocializált társadalombiztosító orvos is, a gazdasági válságon kívül egy másik válságon, egy rendi, társadalmi válságon is kereszttelment. Ezt a válságot helyesebben *bizalmi válságnak* nevezhetjük, mert körülbelül ez fejezi ki legtökeletesebben az orvos társadalmi tekintélyének csökkenését és azt a bizalomhiányt, amely a mai krízis másik forrása.

Nemcsak gazdasági, hanem más tényezők is résztvesznek a bizalmi válság előidézésében: nagyfokban hozzájárul ehhez az orvostudomány napjainkban oly divatos, de igen helytelen irányban történő *népszerűsítése*. Ez a népszerűsítő orvosi-irodalom gondosan elhallgatja a tömegek legégetőbb problémáit, mint nemi felvilágosítás, születésszabályozás, ugyanakkor azonban nincs napilap, amelyben népszerű ta-

nácsokat ne osztogatnának a rákbetegségekről és nincs könyvkereskedés, amelyben ne árulnának népszerű orvosi könyveket a legkülönbözőbb testi és a legbonyolultabb lelki megbetegedésekről. Ez a népszerűsítés, amely természetesen jár együtt a természettudományok popularizálásával, avval védekezett, hogy a tömegek széleskörű fölvilágosításával óhaját a betegségek megelőzésére jótékonyan ható ismereteket közölni, — végső eredményben szintén a bizalmi válsághoz járult.

A bizalmi válság harmadik oka a legjelentősebb, mert ezt az orvos és beteg egyformán érzik. Éppen napjainkban, az osztályellentétek kiélesedésekor vált nyilvánvalóvá a *betegségeknek a mindennapi étlettel való szoros és elválaszthatatlan összefüggése*. Ez tapasztalatalag, a társadalomtudomány ismerete nélkül is, mint élettanulmány, meggyőzően jelentkezett. Mert nemcsak a betegségek keletkezése és lefolyása vált felismerhetővé a betegek társadalmi és gazdasági helyzetével való összefüggésben, de *kiderült a gazdasági viszonyok és a gyógyíthatóság között való összefüggés is*. E tapasztalások nemcsak a beteg, orvosában való hitének, hanem az orvos — önmagában való hitének is súlyos tehertertelei lettek.

Az orvostudomány krízisének gazdasági és szociális okain kívül szellemi eredetű is vannak, azonban e szellemi okok is szorosan a kor és a kultúra krízisének függvényei. Talán leglényegesebb ezek között az orvostudományak egyes, egymástól meglehetősen független ágakra való szakadása, vagyis a nagymértékben történő *specializálódás*. Ez a specializálódásra való törekvés a kor részleteket és a végső kis egységet kutató törekvéseinek egyenes következtése. Azonban ma már beismertjük, hogy — amint a legkisebb egységet kereső természetstudomány sem kapott végső kérdéseire választ, ugyanúgy a részletkutatásokba merült orvostudomány sem jutott közelebb az élet és halál súlyos problémáinak megfejtéséhez, mint a régebbi, nagyobb összfüggéseket néző orvostudomány. Ellenben gyakorlatilag a *specializálódás* súlyos bajokhoz vezetett, mert a szervezet egyes részeit gyógyító orvostudomány a szervezet egységét és az egész organizmus együttműködését csak a szakemberek valóságos parlamentjében, folytonos tanácskozások között és állandó megbeszélések keretében tudja szem előtt tartani.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a mai orvostudományban hiányzik a *szemlélet*. Van szemlélet, rendszer, csakogy e szemlélet is — éppen napjainkban — szintén súlyos krízisen megy keresztül. Ez a jelenség az amúgy is válságban levő tudomány szellemi válságát még erősebben elmélyíti. A tizenkilencedik század orvostudománya, amely a modern természetstudomány egyik ágaként fejlődött, az emberi szervezetet fiziko-kémiai törvényektől

HORDÓKBAN ÉS BALÁKBAN

érkeznek távoli országokból a Meincéghez a nagy hajórakományok. Kiváló szakemberek állítják össze a legkülönbözőbb fajtákból a világhírű Meinc-pörköltkávékverékeket. Meinc-Sao Paulo pörköltkávékverék finom tejeskávék-keverék.

14 kg P 3.50

a kávézacskó a fenti képet viseli. Vannak természetesen finomabb avagy olcsóbb keverékeink is.

Meinc Gyula r. t.

meghatározott organizmusnak fogta föl és tudománya egész, hatalmas méretű épületét egy olyan gazdagon felszerelt laboratóriumnak rendezte be, amely a fiziko-kémiai processusok megértésével az emberi léti egészség és beteg voltát, — testi és lelki nyilvánulásait magyarázhatja. E tudomány a lelki jelenségek testi okai után kutató buzgón és azt jósolta, hogy rövidesen minden lelki megnyilvánulás szövettani lokalizációját meg fogja találni. Ebben a gondolkodásban a *lélek is testté vált* és a boncoló orvos hitelt telt komolysággal kereste a szövettani metszeteken — a lelki bajok okát is.

Az amerikai *Beard*, de különösen a francia *Charcot* kitűnő, tárgyilagos megfigyelései vezették az orvostudomány szemléletét új útra. Az új végén *Freud* áll, aki zseniális tudásával az új szemlélet alapjait teremtette meg, mert módszerével olyan testi jelenségeket és megbetegedéseket is megértett, amelyeket *lelki* okok idéznek elő. A freudi módszer későbbi fejlődésében hajlamossá lett arra, hogy valamennyi testi megnyilvánulás okait a lélekben kereste. A „test-lélek” probléma, amit *Büchner* és iskolája már megoldottnak vélt, újból fölmerült. Ez a probléma, ha filozófiai kérdésként kezeljük, rendkívül eszabító és érdekteljesítő kérdés, de ha meggondoljuk, hogy az orvosnak *cselekedni kell*, akkor ijesztő és mély örvényt, kritikusi helyzetet jelent, amelyből orvos és beteg is bizonytalanul és rosszszá bizalmatlansággal kerülhet csak ki.

Ebből a bizonytalanságból és bizalmatlan-

ságból a gazdasági, szociális és szellemi krízisek kivül az orvostudomány súlyos betegsége, kritikusi baja: a *kuruzslás* született meg. Tévédés azt hinni, hogy a napjainkban annyira elterjedt kuruzslás műveltlenség, tudatlanság és a felvilágosultság hiányának következménye. A kuruzslásra az optimista, a hinni akaró testi vagy lelki betegek van szükség. A német orvosok egy csoportja nemrégiben optimista orvostudományról beszélt, márpedig azt hisszük, hogy csak optimista betegről lehet szó. Az optimista beteg a kritikus helyzetben levő orvostudomány segítségére és segítségével teremtette újra a modern színekkel átfestett, ősi, népi kuruzslást, de a színek mögött a régi módszerek, mint ráolvasás, primitív szuggesztió, boszorkányos mágia, könnyen fölismerhetők. A növényi kózzal, vagy az elektromos árammal való kuruzslás mind-mind az orvostudomány szellemi krízisének az eredménye.

Ennek a krízisnek a megoldását kétségen kívül a tudomány irányában rejli ellentmondások kiküszöbölése, illetőleg átértékelése, szóval egy új szintézis hozza meg; az emberi szervezet új egységének a fölismerése. A szociálhigiéne apróbb kísérleteit már kis lámpások ennek az új egységnek a fölismeréséhez vezető úton és remélhető, hogy az új egységként fölfogott és megértett ember, akit gazdasági és társadalmi összefüggéseiben ismer meg az új orvostudomány: a tudomány krízisének másik oldalát, az orvosok kríziséit is megoldja majd.

liberalizmust túlélt hitelgazdasági rendszer és ennek természetszerűen bekövetkező kinövései azt eredményezték, hogy a pénz különböző életet kezdett élni s a kaimatashon jövőtől, amely nem életkévi munkaproductum és termelési szaporulat eredményeként, hanem *fiktív pénzügyi műveletek* nyomán jelentkezett, voltaképpen irreális nagyvagyonyokat halmozott fel. Az ily módon, mondhatnánk „egyoldalúan” felhalmozott vagyonok, mint improduktív tőkek, *kiszorították helyükéből a produktív tőkeket* s a termelés folyamata lassankint megakadt.

Ezek a jelenségek a felszín alatt maradtak és nem éreztették hatásukat mindaddig, amíg a termelés és fogyasztás egyensúlya nem billent meg, amíg a kis- és középpolgárság száma alacsony és viszonylagos élestandardja kiegyensúlyozta és betöltötte a nagytőkes-osztály és a proletártömegek közt tátongó szociális és gazdasági szakadékok, vagyis amíg a javak forgalmakézsége bírta az iramot és a finanszírozást hajsolt profitot fedezni tudta. Amint azonban a gazdasági élet egyensúlya megbomlott és a társadalom szerkezetében súlyos eltolódások állottak be, létrejött a munka, vagyis a *valóságos termelőerők és a pénz diszociációja*, amely lenyomta a munka béreket, az árakat, a forgalmat és megindította a tőkek gyorsuló kiszivárgási folyamatát a gazdasági életből.

A felvetett kérdés aktuális vonatkozásainak szempontjából a legfontosabb annak a ténynek a kimeleése, hogy amit a fiktív penz-gazdaságról és következményeiről elmondottunk, inkább az európai kapitalizmusra vonatkozik. A gazdasági liberalizmus törzseből kimulva ugyanis a fejlődésnek két, valamelyest eltérő irányát különböztethetjük meg. Az európai iránytal, amelynek megjelenési formája a bank- (finanszi) tőke és profitközze a kamatgazdálkodás, bizonyos mértékig szembenáll a sokkal inkább industrializált Amerika, ahol a gazdasági élet gerincét a vállalkozási tőkek alkotják. Ez a rendszer rugalmasabb és kevésbé dogmatikus. Ezért ugyanakkor, amikor Európában különböző faszcizmusokkal kísérletezik, vagy a kivénhett „klasszások” gazdaságpolitikát állítják újra sorompóba, az amerikai gazdaságtudomány megteremt a technokrácia gazdasági világszemléletét és elvi rendszerét, amely a *tisztán gazdasági* kollektívizmusnak igen érdekes és életrevaló elgondolása. Erdemi elbírálása természetesen nem volna e cikk keretében illeszthető, de egyébként is bennünket csak a technokráciának a pénz és az arany kérdéseiben elfoglalt álláspontja érdekel. Erdekel azért, mert kétségtelen, hogy *Roosevelt* tanácsadói között szép számmal vannak a technokrácia hívei s az Unió elnökeinek gazdasági és finansziópolitikája jelentékeny részben tulajdonítható a befolyásuknak.

A technokráciának a pénz kérdésében elfoglalt álláspontja lényegében az, hogy a pénz életére nem az érfedezetben, hanem a természetben működő valóságos erőkben, a termelés és fogyasztás egyensúlyában, az értékek kicserélődésének ütemében, a forgalomképes javaknak munkaenergiájára, a munkaenergiának forgalomképes javakká történő gyors és zökkenő-nélküli átalakulásában, a termelőeszközök kihazsnálásának mértékében és a munkabavehető nyersanyag mennyiségében rejlik, vagyis az egészséges gazdasági élet gyorsuló vitalitásában. Mert a százszázalékos érfedezetet vajmi keveset ér akkor, ha rossz gazdálkodás, spekulációs válságok, rossz termés, elemi csapások, a termelőeszközök pusztulása stb. aláássák a gazdasági élet egyensúlyát, megakasztják a termelést, munkanélküliséget és a forgalom gyors csökkenését idézik elő. Ha tehát a valutastabilizálás alapját az érfedezetet, a rendelkezésre álló aranykészletet vesszük, az így keletkezett stabil valuta hamis képet fog nyújtani az illető gazdasági egység (állam) valóságos helyzetéről, a pénznek már említett különálló szerepe fokozatosan érvényesül s az egész művelet egy lépéssel sem fogja előbbrevinni még a tőkeexport problémáját sem. A pénz forgalmi eszköz s hogy értéke mennyire vi-

Az arany hatyúdala

Írta: Lénárt Andor.

A valutastabilizáció kérdésében az európai kapitalizmus meglepő egységgel és spontán összetartással sorakozott fel *Roosevelt* elnök elvi és gyakorlati állásfoglalásával szemben, amelynek számlájára írják a világ-gazdasági konferencia díctelen és szürke elmúlását.

Távol áll tőlünk, hogy akár a londoni konferenciából, akár más, a „közérdeklődés homlokterében” álló eseményből „tanulságokat” szűrjünk le. Amit elmondhatunk, teljesen azonos a kapitalizmusról szóló kritikával, mintahogy a világválság azonos a kapitalizmus válságával, függetlenül attól, hogy ez a válság halálos betegség-e, vagy csak átmeneti állapot, amelyből egy megreformált kapitalista termelési és társadalmi rendszer bontakozik ki. A kapitalizmus életére ma még semmiesetre sem merült ki; ez kitűnik azokból a rendkívüli vitalitási védelmi- és reformtörvényekből, melyeket a „fascista irányzatok” elnevezés alatt foglalhatunk össze. Ugyanúgy azonban, ahogy felültes és elharmarkodott ítélet volna a kapitalizmus csodájáról beszélni, nem szabad túlértékelni a *fascista irányzatok újhadási energiáit sem*. A fascista reformok ugyanis kilencven százalékban *védelmi intézkedések* (korporációk, antimarxista terror az osztályellentétek mestereséges áthidalása stb.) s ha a kapitalizmus hibáit és kinyövéseit igyekeznek is megszüntetni, ez az igyekezet a dolog természeténél fogva csak igen korlátozott mértékben érvényesülhet. A *fascista állambölcselet gátat épít az ár ellen, de ugyanakkor megfélemedezik arról, hogy közben lábait alatti fog előtörni a víz*. A kapitalizmus nem azért kerül a történelem fekete listájára, mert jó, vagy rossz, mert tökéletes vagy tökéletlen, hanem mert hivatását betöltötte, túlfeljődött önmagán, dogmákba meredvedett és minthogy újat produkálni képtelen, legfőbb szerejét a tempót veszítette el és a huszadik század derekának szakucájából legfőbb visszafordulni tud.

A kapitalizmus fejlődési vonalának kulminációja a szabadverseny-liberalizmus volt

s a filo-kapitalista irányzatok közül azok, amelyek a fejlődésnek ezt a szerencés szakaszát almodják vissza, kétségkívül értelmesebbek és emberibbek. Elgondolásuk azonban irracionális. A szabadverseny-liberalizmus minden rokonszenves vonásával együtt a múlté s a visztorésre irányuló törekvések és kísérletek hasonlóak ahhoz az erőfeszítéshez, amelyel az öregedő diva letint hatalmát akarja visszavarázsolni. Ennek a kornak igen tiszteletreméltó műmúiai vannak az államok vezetőférfiai között, idealisták, akik azonban végső elemzésben igen kevés vizet zavarnak s azok az erők, amelyeknek hullámain hintáznak, csak az egykori, hatalmasan felgyűlt erőfölöslegek kifutasai.

A szabadverseny-liberalizmus a frösztök, kartellek, monopóliumok, konsernek és szindikátusok kiépítésén át elnyelte önmagát, úgy, hogy e mammoth-arányú hálózatok belül, amely végül mindent bekerített, elvesztek az eleven erők s csak a belső kiegyenlítődések vibrációja, a mesterséges kicserélődések lassuló ingamozgása maradt meg. Tudjuk azt is, hogy ez a rendszer nem vette észre, hogy a piacok felvevőképessége nem tart lépést a racionalizált termelés túlhajtott tempójával, nem azért, mert túlsokat termeltek, hanem, mert a mindinkább proletarizálódó társadalom egyre kevésbé tudta igényeit kielégíteni. Myndezek azonban olyan jelenségek, amelyek — legalábbis elvileg — pusztán politikai és társadalmi intézkedésekkel áthidalhatók, ha másképp nem, társadalmi forradalmak útján (megfelelő jövedelemelosztás, a kártékony racionalizálási rendszerek megszüntetése, bérminimum, előnyös nemzetközi szerződések stb.). A kapitalista termelési rendszer mai válságának fő okát és egyben bármilyen — akár kollektívista — irányú kibontakozás legfőbb akadályát nem ezekben, hanem a *forralom és értékesere körül, a penz-gazdálkodás-rendszerben kell keresnünk*, az aranyhálóban, amely kuszn, szövővényesen és kibogozhatatlanul borul a gazdasági életre, mint valami csapda s minden megmozdulás szorosabbá, fojtogatóbbá bogozza.

A hitelgazdasági rendszer, amely a bankkapitalizmust nagyránevélte, a szabadverseny-liberalizmus posztulátuma volt, de a *kötött gazdálkodásba való torkollást változatlanul találta*, sőt túlfeljődött az egész rendszeren, önállósította magát s azokon a látszóerőkön keresztül amelyek a pénz megállapodászerű, konvencionális (tehát valamiképpen „társadalmi szerződésből” folyó) hatalmát alkotják, magához ragadta a gazdasági élet egveduralmát. Ez a bankkapitalizmus úgy tekintette a pénzt, mint *abszolút értéket*, holt nemesek a pénz szimbólum, hanem maga az arany is, amely a pénz történetének közporkorából került hatalomra. A szabadverseny-

Vásároljon osztálysorsjegyet

Török A. és Társa
Bankházában

Budapest, IV., Szerdita tér 3.

Elérhető legnagyobb nyereség: **P 500.000**

V. oszt. főhúzáások: aug. 17. — szept. 18.
MINDEN MÁSODIK SORSJEGY NYERI!

KATONA D^R
JOGI SZEMINÁRIUMA

par excellence a legmegbízhatóbb
IV., CALVIN TÉR 2. SZÁM

szonylagos és mennyire a forgalomtól függ, kijűnik a következőkből: 100 pengő forgalmi pénz, ha egy hónap alatt tízszer cserélődött, havonkénti gazdálkodás mellett (havi fizetés, havi ultimo, stb.) 1000 pengő effektív kiízetést biztosít, feltéve, hogy a forgatók egy pillanatig sem teaurálják, hanem haladéktalanul visszajuttatják a forgalomba (számlakifizetés, szükségleti cikkek beszerzése, hérfizetések, stb.). Ha az értékesre tempóját fokozzuk, pillanetileg a 100 pengő forgalmi pénzzel tetszőszerinti kifizetéseket eszközölhetünk, gyakorlatilag pedig ez az ütem igen jelentős határig fokozható.

Az aranyalaphoz való ragaszkodás tehát végső erőesztése annak a — főleg európai — bankkapitalizmusnak, amely minden gyökerével a fiktív pénzgazdálkodásba ágyazódott és éppen ezért minden érveinek, amit a status-quo megőrzésére vagy visszaállítása érdekében felhozunk, a lényege az, hogy új és forradalmi elvek gyakorlati alkalmazása a gazdasági élet katasztrofális megrendülését vonná maga után. Ebből csak annyi igaz, hogy egy ovtatosan és lassú ütemben történjék is, halálos ítéletét jelentené az önelűző pénzben „re-új, realis pénzrendszer bevezetése, bármily alizálódott” nagyvagyonoknak. (Értezt szokták a technokráciát bolsevista tendenciával megvédelmi). Hogy megrázkódtatásokkal járna, az kétségtelen, de egyrésztől *maris* megrázkódtatások állapotában és korában élünk, másrésztől pedig a folyamat már megindult, történelmi erők állanak mögötte s az „arany-államok” kategorikus állásfoglalása úgy hat, mint a sárge ére elnyújtott és messzehangzó hatványdala. E pillanatban úgy tűnik, mintha az arany hívői volnának erősebbek és mögöttük lenne az idők igazsága. A hatványdal „szépsége” azonban senkit se kápráztasson el.

Bár a kapitalizmus abban is gazdag, hogy nem egy, hanem több Achilles-sarka van, az arany-kerdes, vagyis az értékmérő és eszesekoz problémája a *punctum saliens*, amelyen a mai termelési rend sorsa elsősorban megfordul. Az értékesre-forgalommak a mitől elütő, mindamellett kielégítő megoldása ugyanis lerombolná a legfőbb akadályt, amely a kollektív gazdasági és társadalmi rendszer útjában áll: a pénzrendszernek azt a liberalizmusból sarjadt labirintusát, amelybe bele-vész a legelőtreválőbb szocialista államalakítási kísérlet is. Egyébként a kapitalizmus maga építi ki a kollektívizmus gazdasági és életformáit, viszont azonban — mégha nem is kétséges, hogy a huszadik század evolúciós erői a fejlődést milyen irányba terelik — bizonyos az is, hogy a nacionalista autarkiaikba sodródó államok, ennek a fejlődési fázisnak szükségszerű reakciója vagy következményeként, a nagy részvenytársaságok mintájára alapítandó államkapitalista egységek formája felé haladnak. Tehát nemcsak a bolsevizmus, hanem antipólusai, a fascista rendszerek képződményei számára is csak ez az egy út áll nyitva: ez az út pedig zsákutca, mert a pénz-üggyittel az államkapitalizmus, a szocialista államideál e paródiaja keretében is csak a magánkapitalizmus önálló gazdálkodása lesz. Mindössze azzal a különbséggel, hogy e mamuthkoncernek, amelyeknek ember-, gép- és földtulajdonát jelentő területei egységeit politikai határok választják el, a pénz boszorkánytancában a mai, félig-kötött gazdálkodásnak is alatta maradnak.

A kibontakozás iránya mindezekkel szemben ma még bizonytalan. A kor, amelyben élünk, átmeneti kor, mozgalmas interregnum, amely az át- és kialakulásoknak, a történelmi elbihalaknak számos változatával gazdag. Mindazt, ami eddig történt, nem szabad másképpen tekintenünk, mint kísérleteket, amelyeket azonban tanulmányozni kell, mert mindegyik a fejlődésnek, az átalakulásnak, a helyes irányba való törekvés elementáris lélektani és gazdasági erőinek megnyilatkozása. A fascizmusok, a technokrácia, a marxista államalkotási kísérletek mindegyike tartalmaz valamit ezekből az erőkből, természetesen az egyik kevesebbet, a másik többet. E pillanatban csak egyet tudunk bizonyítani — amit az említett kísérletek megszületése bizonyít a legpregnansabban — hogy esődbejutott egy rendszer, az amelyik az arany konvencionális hatalmát tekintette pillérének és ugródeszkájának. Az arany sorsa hasonló a kivénhedt monarchák sorsához. Ma is hatalom még, sőt a legfőbb hatalom, amely előtt leborulnak, az áldozatok tömegét mutatják be: e hatalom belsejében azonban már nincsen eleven erő.

Természetesen nem állítjuk azt sem, hogy az ó- és újvilág kapitalizmusának összeesapása tudatosan alapszik az aranykérdésnek ezen a kiéleződött motívumán. Nem is óhajtanók, hogy ezeket a gondolatokat az infláció hívei a maguk számára kisajátítsák. Az arany-harc történelmi lényegén jóval innen fekszik az az egyszerű, alkalmi profit-lehetőség, amit a pénzhígítás kínál és bizonyos, hogy az infláció a mai szélsőséges és egyoldalú, gátlásait vesztett kapitalista szellem érvényesülése mellett nem lehet más, mint egyes érdekesoportok számára fölötté kívánatos gazdasági kalandor-konjunktúra. Roosevelt ezt a körülmenyt figyelmen kívül hagyta. Különbösen is: nem szabály, hogy a pénz realizálásának egyetlen megoldása csak az infláció lehet, különösen, mikor a pénzhígítás a terméketlen spekuláció számára is sarkig tárja a kapukat. A pénz realizálása nagyobb és komolyabb probléma, mint egy újvilági üzlet: azonos az arany válságának kérdésével. Hogy a hajó már süllyedne, nem valószínű. De mi azt hiszük, hogy ez a kérdés is csak a termelési rend gyökeres megváltozásával együtt oldható meg.

SZÉLJEGYZETEK

Az IGE vedelmében vagyunk kénytelenek irni mi, akik nem is olyan regen, epp a maritaredi ironetui kapcsolatosán, alaposan nekimertünk az IGE-nek. De akkor is azt mondtuk, ma is: ha *egyetlen* irón képes segíteni az IGE-t, *maris* támogatni s fontartani, terebeiesíteni kell. Pedig nem voltunk elragadtatva a modoktól, *anogy* az irónok segítettek. Immetetlen nyomorúság közepette tengetik életüket a hatal irók s rászorúinak mindegyikére, de mégis föl kell vetnünk a kérdést, kell-e 20 pengővel azokat támogatni, akik nagyszerűen értenek a könyviesítéshez, hízelgesnek és kunyeráláshoz, egyébként azonban csak a tehetőségeinek proletartomegét növelik? Szomorú tény, hogy Magyarországon ma igen sok állásnélküli és munkanélküli ember azt hiszi, hogy ha kis penzeeskjével kinyomat s megjelentet 8-10 verset, összeiskabál egy pár rimet, akkor már költő. S nem elégszenek meg azzal, hogy házzól-házra járva 20 meg 50 allérekért vesztegetik műveiket romantikus hajlamú háztartási alkalmazottak körében, hanem járják egyre a szerkesztőket, bírálatot követelve s tetejébe elvárva hogy az IGE támogatásában részesüljenek. Persze, nehéz szabadulni ilyenektől, de azzal nem válik könnyebbé a helyzet, ha az IGE elosztja a felelősséget három titkár között. Azt hittük, szegény *Pakots József* halála után megválasztják a legaraválőbb elnököt, adnak melléje *egyetlen* titkárt, aki azonban feleljen mindenért, legyen agilis, hozzázértő, fiatal s bírjon mégis tekintéllyel az előtt a heterogén, ezerféle elemből, százezernyi ideológiai s temperamentumbeli árnyalatból összetevődött tábor előtt, amelynek neve: magyar irók.

Jobb és bal, bal és jobb! A magyar glóbusznak örökös problémája ez, amely épp megoldhatatlansága miatt izgatni fogja mindig a kedélyeket. Most a Nyugat-ban vitáznak ismét a bal- és jobboldali irodalomról *Ilyés Gyula* és *Rédey Tivadár* s szépen bebizonyosodik, hogy nálunk mindig is — baloldali irodalom volt, van és lesz. Számunkra ez nem meglepetés, különösebb bizonyításra s vitátsra nem szorul. Ha végignézzük a nagy magyar alkotók galériáján — akiket pedig nem temettek rögtön haláluk után Pantheonba — bizony baloldaliak voltak azok a mai terminológia szerint mindenkor és mindenben. Leg-alább is a percemberkéik szemében.

Bennünket sokkal inkább érdekel, amit ezzel kapcsolatosan *Schöpfung Aladár* fejteget igen éles és tiszta logikával, mégpedig az, hogyan is lett a 67 előtti, alapjában mindig *baloldali közvéleményből* — 67 után *jobboldali közvélemény*. Ezt mondja *Schöpfung*: Ami 1848 előtt ellenzék volt, az 1867 után kormányra jutott és berendezkedett hatalmi helyzetre. 1848 eszméiből megvalósított annyit, amennyit a maga érdekében jónak látott, kioperálva belőlük mindent, ami forradalmi volt. Sietett magának hátvédül a társadalmi szervezetet kiépíteni, különösen vigyázva arra, hogy a rendi világból fennmaradt társadalmi egyensúly fel ne bomoljon s a hatalom azoknak a rétegeknek a kezében maradjon, amelyek azelőtt is uralkodók voltak. Megrögzítette a társadalom hatalmi elosztódását, amely ilyen rögzített állapotban maradt a leg-újabb időkig, nagyrésztben máig is. Az így elő-állott állapotot ideologisította a nemzettel s a belőle alakult ideológiát nemzeti ideológia rangjára emelte... Jobboldali vagy, ha ehhez

Nem így történt. Az elnöki szék a jelöltek s önjelöltek szemében nem a súlyos tennivalók légiójának fölismerését s vállalását jelentette, hanem csak új stallumot, díszes pozíciót, erős hatalmi helyzetet. És ma ott tartunk, hogy a megindult tülekedésben elvész az IGE. Nem fogunk pikantériákkal szolgálni, nem akarjuk még ezzel is mélyíteni az amúgy is súlyos válságot, csak így, személyek megnevezése nélkül mondjuk: vigyázzanak! Az IGE mégis jelentett valamit a főváros s a kormány előtt, valamelyes összeget évről-évre kiverekedett s meg tudta néha mozgatni a bürokratikus apparátust. Ha az IGE veszendőbe megy, sok időbe kerül, míg megint eljutnak idáig. Igaz, nem könnyű a mi speciális viszonyaink közepette megtalálni az odaváló embert, de ez csak akkor sikerülhet, ha komoly önzetlenséggel veszik kézbe az elintéztést. Talán még nincs késő. Tessék megpróbálni!

A XX. század embere
nem szappanoz,
kést sem használ
mégis tökéletesen borotválkozik!

mert

SCHICK DRY SHAVER

elektromos borotváló-
apparátust használ!

Magyarországi vezérképviselet:

VI., Andrásy út 19.
ahol a készüléket díjmentesen bemutatják

a közízléshez alkalmazkodol, ellenkező esetben a baloldalra kerül és viseled a baloldali helyzet sokszor súlyos következményeit. Talán triviálisan hangzik, de jellemző, hogy sok íróknak van, aki köztisztviselő s ezek között egyet sem látok, aki a baloldali, nem is politika, hanem esztetika hitvallását vallja. Legfeljebb bizonyos jóindulatú egyeztető szerepet vállal egyik-másik. A Kisfaludy-Társaság nagyszámú tagjai közt mindössze négy-öt van olyan, akinek nincs közállása, aki semmi más, csak író.

Íme, az a Schöpflin, aki akadémikusnak számít, noha soha sem kerülhet be az Akademiára, kenytelen megalapítani, hogy a feudáliszmus még nem mult el, uralmon van ma is és jaj annak, aki hatalmát kikezdi, vagy kikezdem akarja. Annak viselnie kell „a baloldali helyzet súlyos következményeit” s hogy ezek a következmények micsodák, azt valamennyien jól tudjuk. Németország évszázadokat esett vissza s mi? Nos... oivassák csak el jelenlegi számunk „Böngészés” rovatát. A 10 év előtti *Czako Ambró* szerkesztette „Független Szemle” számaiból szedtünk ki párat. Dobbenetes, hogy 10 évvel ezelőtt, amikor pedig nem a legnagyobb éveket jártuk, *menylyvel többlet mertek írni s mondani az embernek*. S akik leírták, hogy megcsönésedtek azóta! *Révay József* és egynemely társai. Lám... a következmények! És a következmények nem mindig sajtópör és elítélés alakjában jelentkeznek. Dehogy! Sokkal szélesebb és mégis éppoly biztos módszerek léteznek, amint azt az eredményesség igazolja.

• • •

S ha már módszerekről s következményekről van szó, írjuk ide *Dante* komédiájának első részéből azt az idézetet, amelyet ösmer még az is, aki nem olvasta soha *Dante Poklát*: „Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!” *Dante* szerint ez a főírás a Pokol kapuján díszel, de a mi tapasztalataink szerint nyugodtan föl lehetne azt szögezni — más kapukra is. Mert ugyan mi más mondjunk arról a *könyvkiadóvállalatról* például, amelyik igen gorbán és azért tagadja meg a recenziós példány kiadását, mert egyik kötetéről *rossz kritikát* mérésztünk írni! A szegény tintakuli legyen boldog, hogy kegyesen ingyenpéldányhoz jut és ne feledje el, hogy ennek ára van: *jót kell írni a kötetről!* Még akkor is, ha ponyva, sőt főleg akkor. Mert hol van az igen tisztelt könyvkiadóvállalati nagyúrnak annyi intelligenciája, hogy tudná, a kritikusnak nem a kiadóval vannak kötelességei, hanem a közönséggel. Hogy nem a kiadó érdekeit kell tekintenie, hanem csakis az irodalomét. Hagyj fel minden reménnyel! mert azt már csakugyan nehéz föltételezni, hogy a kiadóvállalat észébe tartaná; nem kegy az, amikor recenziós példányt ad, de jól fölfogott üzleti érdek. És hagyj fel minden reménnyel... mert azt azután már vakmerőség lenne elképzelni is, hogy a kiadó arra gondoljon: *még a rossz kritika is használ.* Vannak, akik éppen a rossz kritika miatt veszik meg a könyvet. Akik maguk akarják eldönteni, igaza volt-e a kritikusnak vagy sem. — Ezzel azután napirendre is térhetünk a dolog fölött. Elvégre a „rossz kritika” is lehet jógeim a recenziós példány megtagadására. Minket nem zavar. Csak éppen a kuriozitás kedvéért jegyezzük ide e nemes könyvkiadóvállalat nevét. Ugy-e tisztelt Olvasó, sikerült már kitalálnod? Természetesen... *Dante* a neve.

(Budapest)

débé.

Disputa: kritikáról és kritikusról

A „Független Szemle” múlt számában *Fenyves Pál* megemlékezett *Tolnai Gábor* „*Érdely Magyar Irodalmi Élete*” c. könyvéről. A kb. másfélhatszoros írásból egy hasabot a tanulmányban eltorzulo idegen szavak felsorolására, (nem volt türelmem eltorzítani, de azt hiszem, csaknem teljes felsorolására) illetve néhány, valoban nem egész helyes mondatfűzés bemutatására szan, azután pedig megállapítja, hogy a könyv módszerét „szorgos buvárkodás” után sem tudta felfedezni. Egy két „elbeszélő” (!) részletről kijelenti, hogy „*magyon érdekesek*”, vegegyben azonban teljesen értékteleznek tartja a munkát, amint ezt minden sorából kitetszo *indokoltan* guny és irasnak utolsó sorai is („*Erdely magyar irodalmi élete Tolnai Gábor buvárkodása után is varja hivatott történetírókat*”) mutatják. — Kétségtelen, hogy *Tolnai* nyelve nem elég magyaros és könyvet kevesebb idegen szó használatával is megírhatta volna. Az idegen szavak használata azonban sok esetben indokolt lehet, amint ez különben *Fenyves* felsorolásából is kitűnik. (Kivanesi volna, hogy adja vissza „magyarosan”, de ugyanakkor maradék nélkül a következő, kifogásolt szavakat: epigonizmus, antiprovincialis, mitologikus, formalizmus, reminiscencia, parlamentaris, hogy csak néhányat említsék.) Az „impassibile” szó képtelenségére jóindulatú kritikus (bocsássom meg *Fenyves Pál*, a kritikát én ép úgy nem tudom magyarosan, mint ő a bibliográfiát) pedig csak akkor hívna fel a figyelmet, ha ez nem nyilvánvaló sajtóhiba lenne. Mindaz, amit elmondtam, nem az idegen szavak védelmére történt. Magam részéről is természetesnek, sőt szükségesnek találok, hogy a fölösleges idegen szavak burjánzása ellen szót emeljünk. De egy munka értékét nyelvtisztasága szempontjából cleve megállapítani, mint ezt *Fenyves Pál* kritikájának már első sorában megteszi, úgy hiszem oly igazságtalan egyoldalúság, amilyen még a legvadabb nyelvújítási viták idejében is ritka volt. Ez az egyoldalúság folytatódik a kritika másik, lényegesebb (és rövidebb) részében, ahol a módszerrel szól. Kétségtelen, hogy a módszer kérdése egy tudományos munkánál igen fontos, de tiltakoznunk kell az újabban erősen terjedő felfogás ellen, mely csak a módszerben látja ennek értékét. *Fenyves Pál* egy, szintén a „*Független Szemle*”-be írt recenziójánál különösen feltűnő ez. *Dr. Hermann Czimmer Alice* és *Dr. Lénárt Edith* munkájáról nyilatkozta kimondja, hogy majdnem föbbe becsüli módszerüket, mint magát az eredményt. Ha ehhez hozzátesszük azt is: a módszer elsődleges követelése rendszerint a következetesen, ha kell erőszakkal is véghezvitt *egy módszer* követelését jelenti, talán megérthetjük azt, hogy *Fenyves Pál* „szorgos buvárkodás” után sem találta meg *Tolnai* szempontjait. Szándékosan írom: szempontjait. Mert (bár az irodalmi élet vizsgálata is módszertani állásfog-

lalást jelent) *Tolnai* nem egy, hanem több módszer segítségével igyekszik megközelíteni Erdély irodalmi életét, nézetem szerint igen helyesen. Azt pedig csodálom, hogy *Fenyves Pál*, aki recenziója alapján a német irodalomtörténészek igen nagy hívének látszik, nem vette észre, hogy ép az ő. n. generációs elmélet alkalmazása teszi természetessé az új generáció új célkitűzéseinek ismertetését, mely ismertetést különben ő a munkához nem tartozó résznek tekint. Igaz ugyan, hogy a több módszer alkalmazása nem oly tetszetős, mintha valaki csak egyetlen egy módszer szemszögéből nézi az irodalmat, *Tolnai* viszont szerencsésen elkerülte azt a hibát, melybe legtöbb egyénmódszeres tudós és kritikus szükségképpen bele szokott esni: az egyoldalúságot. Az egyoldalúság pedig káros eredménnyel járhat, még akkor is, ha becsületes szándékkal történik. Mert, hogy *Fenyves Pál* recenzióját az vezette, arról talán e sorok írója van legjobban meggyőződve. De ha hibák kimutatása és saját szempontjaink alkalmazása azt jelenti, hogy a könyv eredményeit (melyek azt hiszem az „idegen szavak” és az „egymódszer hiányát” mellett is jelentősek) ne vegyük és ne adjuk másoknak tudomásul, akkor a kritikának ezután sem lehet irodalmi életünkben az a jelentősége, melyre e sorok írója ép úgy, mint *Fenyves Pál*, igen nagy súlyt helyez.

(Algyő)

Baróti Dezső.

Aforizmak

Goethe. Sokan neheztelnek rá hazafisága miatt. Ugyan miért! Mi mindnyájan egy tisztességes lányt veszünk el és szakácsnőt csinálunk belőle. Ő mindjárt a szakácsnőnél kezdte.

Az orvos azt hiszi, hogy a beteget konzerválja, pedig csak a betegségét konzerválja.

A Közmunkák Tanácsában arról kellene vitatkozni, hogyan lehetne minálunk a panamá csatornázni.

Csak egy igazság van: a hazugságok fölfedezése.

A huszadik század iskolája trónra ültette a tudást és száműzte az észet.

GYÁRGONDOZÓI ÉS PSZICHOTECHNIKAI TANFOLYAM

indul meg f. évi október hó 1-én a *Női Szociális Szabadiskola* keretében. A tanfolyam célja különleges hivatású szociális munkaerők képzése munkásügyekkel kapcsolatos irodai és adminisztratív teendőkben, munkásjóléti, munkásvédelmi és pályaválasztási kérdésekben. Ilyen képzettségű munkaerők, mint gyárgondozónők, főleg a talkoriakat és nőket foglalkoztató gyárakban való alkalmazásra számíthatnak. A tanfolyam szakelődői: *Baloghy Mária dr.* tanárnőn, a Női Szociális Szabadiskola vezetőjén kívül *Gortovay György dr.* egyetemi magántanár, a Népegészségügyi Múzeum igazgatója, *Hilscher Dezső dr.* egyetemi magántanár, a Közgazdasági Egyetem Szociálpolitikai Intézetének adjunktusa, *Bálint Antal* főtanácsos, az OTI képességvizsgáló intézetének vezetője. Az elméleti szakoktatás a m. kir. Népegészségügyi Múzeumban, a gyakorlati kiképzés pedig a különböző szociális intézményekben történik. A tanfolyam egy éves. Tízennyolcadik életévüket betöltött, szociális munkára alkalmas nőket korlátozott számban vesznek fel. A Szociális Szabadiskola egyéb tanfolyamai: *Anyák iskolája* (cse-ese-megmondás, gyermekfoglalkoztatás), *Korcszerű Háztartási Tanfolyam*) házi diétás konyha, gyermekápolás).

Jelentkezés: a vezetőnél, *Baloghy Mária dr.*-nál (II. Keleti Károly u. 29. Tel. 57-1-82). Hivatalt órák d. u. 2-4.

Habselyem

PERGA

PAPÍRPARI ÉS
KERESKEDELMI
VÁLLALAT
BUDAPEST
V., SZABADSÁG TÉR 18
(TÓZSDÉPALOTA)
TELEFON 20-2-12

CSOMAGOLÓPAPIROK
PAPÍRZACSKÓK
CSOMAGOLÓTÁSKÁK

PARKETTA ÉS PADLÓBERENDEZÉS

C S A K I S GERŐ ANDOR,
VÁLLALATÁTÓL, VII.
ROTTENBILLER U. 12.

A Szent Gellért
Szógyűző

SZEMLE

IRODALOM:

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: *Esti Kornél*. (Génius kiadás.) A laza keretbe foglalt novellákat tulajdonképpen csak a hős: Esti Kornél személye kapcsolja össze. Esti Kornél egy furcsa, a háború előtti bohémvilágba tartozó író, *Kosztolányi Dezső* elrejtett, vagy csak néha előtérő, de itt 254 oldalon át uralkodik második énjén: az akaratlan, perverz hajlamú, de fölületesen intelligens anarhista kaján. A gondolkodása, Esti Kornél gondolkodása; külsőre teljesen azonos a *homo moralis*-ével, de valahol egy logikai kapcsolat árnyalatával észrevétlenül úgy eltér attól, hogy mire a gondolatok végére érünk, megdöbbenünk és ámulunk: hová érkezünk!

De ez már nemcsak Esti Kornél szemlélete, hanem *Kosztolányi Dezső* stílusművészetét is. Mert ennek fordulatossága és ötletessége bővíthet csak minket annyira el. Csiszolt mondati, egy-egy pompás nyelvújító szava, kifejezése és főként nyelvi kultúráltsága igaz gyönyörűséget kelt különösen ma, mikor írunk nagy része a mi gondolat, a forma tökéletességét, a stílust — majdnemhogy lenézi. Itt érezzük, hogy az író maga is örömet lel a kifejezésben, a nyelvben. És ezefelül még ért is hozzá. Mert csak a nyelvnek, a pszichológiának és kapcsolatuknak alapos ismeretéből születethet meg az a novella a bolgár kalauzzal, akivel Esti Kornél egy éjszakán át *társalog* bolgárral anélkül, hogy ismerné ezt a nyelvet és anélkül, — hogy a bolgár kalauz ezt észrevenné. „Kajánsága már oly halk, oly agyafűrt és bandzsál, hogy az olvasót állandó izgalmas bizonytalanságban tartja, vajjon merre tekint, vajjon mikor beszél komolyan és mikor gúnyolódik”. *Kosztolányi* írta egy régebbi kritikájában ezeket a sorokat, melyekkel tán legjobban lehetne jellemezni az Esti Kornél lényegét.

Bár a lényegét teljes egészében transzporálta egynehány kommentált sor börtönében nem is lehet. Mert a lényege: játékos, esapongó, rapszodikus líra. Líra ez a könyv, egy fölületes és magányos ember torzított lírája. A keret: az elbeszélések menete, no tévesszen meg bennünket. Hisz az író is oty könnyedén vette ezek jelentőségét. Néha csak egy anekdotát mesél el a szavak sodrának kiszélesített medrében (Zsuzsikának, az aranyparasztlányának története), vagy egy ötletet szikráztat fel egynehány oldalon (A becsület város; A terhes örökség; Űrögi Dani; A villamos út.) A fontos csak az, *hogyan* írja meg: a stílus és hogy a szavak esilögő kontúráiban, hogy mutatja meg ironiáját, embergyűlöletét, egyedülállt és egy művészetet kitaláltságot és mégis hiábavaló, társtalán körének néhány szelétét.

Csodálatosan tud írni *Kosztolányi*. Egy-két szóval már levegőt teremt, egy-két mondatnál már embert formáz. Néha lendületes és néha bájos. Néha hangulatos, de majd mindig lerontja hangulatát, báját, lendületét egy-egy záró mondat fanyar keserű ízével. Nagyon kiábrándult...

Vallom azt, hogy nem ítélnék művészt felett messziről, a magunk morális és esztétikai ideáljainak mértékével mérve. Oda kell mennünk a művész világába, alázatosan és hittel — és ott kell megkísérelnünk az *aestheticist*...

Kosztolányi Dezső magát *homo aestheticus*-nak vallja és kizár művészetétől minden morált.

Igy hát csak ezt mondhatom:

Esti Kornél *Kosztolányi reprezentatív könyve*. Csodálatra és hódolatra kényszerít. Egykor talán a magyar klasszikusok között lesz helye. Méltán. De, mint emberi dokumentum, nem kerülhet hozzánk soha egészen közel, mert hiányzik belőle a — szeretet. (Budapest)

M. K. E.

PEARL S. BUCK: *Az édes anyaföld*. (Palladis kiadás, 1933.) A címe gyanúsán hangzik, annak ellenére, hogy a könyvről már jóelőre sok szépet lehetett hallani. Mikor azonban elolvastunk már vagy 40–50 oldalt, tudjuk, érezzük, hogy erre a könyvre minden diésörzős kérés, sőt, fölületes. Nem akarjuk új remekműnek kiképzíteni, sajnos, a könyvkiadó jövőtől évente nagytucat remekművel kell ígyis megismerkednie az olvasónak, de biztos, hogy a könyvek élesapátában is megkülönböztetett helyet foglal el. Eszünkbe jut *Andrejev Léonid*-nak egykor a Magyar Színházban adott drámája, ha nem tévedünk: „Egy ember élete” volt a címe s volt egy néma szereplője. Egy esaklyás, sovány és magas ember, fátylával a kezében. Mindig a sarokban állt, mindig mozdulatlanul, csak a fátylájára pisláskolt, lobogott, égett, ragyogott, lekonyult és elhamvadt aszerint, ahogyan a főszereplő élete formálódott. Ez a néma szereplő — a darab legfontosabb szereplője volt s ő és a fátylájára jut eszünkbe, mikor *Buck* könyvét olvassuk. Itt sem történik sok, itt sem történik más, mint életfátylak kigyúlnak, nagyokat lobognak, egyenletesen égnék s — elé-

ben csak parányi pont az ember. Görög sorstragédiák szelét érezem, mert csak a görög sorstragédiákban mellékes annyira az ember akaratával és szándékaival, mint amennyire *Buck*-nál mellékes, de ez a sorstragédia nem oly tragikus és nem oly komor, mint a görög sorstragédiáké, éppen azért, mert emberei a földdel élnek a földdel van közösségük. Megújul minden, elpusztul minden, újra megújul minden: ezt az örökös körforgást senki jobban nem érezheti, mint a paraszt s ez az érzés nem tragikus, nem passzív és peszsimista, hanem optimista és aktív; vad lángal és böles nyugalommal alszik el, ha eljő az idő. Mindent maradéktalanul átéljük *Pearl S. Buck* könyvéből s ezért fölületes a diésörző van. Többet ér az a rezgés, amelyet fölkel olvasóiban. (Budapest)

Dénes Béla.

RADNÓTI MIKLÓS: *Lábadozó szél*. (A szegedi fiatalok művészeti kollégiumának kiadványa, 1933.) *Radnóti Miklós* nyelvűművész. Versei az egymás mögé és mellé sorakoztatott víziók egyszerű egysége, melyet a romantikus nyelv teljes dinamikájú fegyverzete egészíti ki. A fogalmakat groteszkül élte re. Nála kalapoz a hírhelű, sikongat a napfény és pacsirta száll az aratók torkából. De éppen ez a bőségesen buggyandó visualitása teszi, hogy a versek sokszor zsúfoltak, zavarosak. Pedig *Radnóti* a mai versíróskodalmak hübján ül. Költészete egészégségesebb *Ilyés* már kifakuló parasztróantikájánál és *Erdélyi* népdalszerű idilljeinél.

KIS KOSMOS KÖNYVEK

FRANZ WERFEL:
ÉLHETÜNK-E
ISTENHIT NÉLKÜL

September 15-én jelenik meg az első kötet!

ÁRA 1 PENGÓ

Témában iszalagszerűen bonyolódik egybe az erotikus fűtőgész, a naturalisan buja háttér és a szociális együttérzés. Leghiggadtabb, legértékesebb, elegikus hangú, szomorúságtól átfestett verseiben. (Be- teg a kedves, Pütytel oszik a béke, Személy harmadik.) Balladának himzett versek ezek. — Külön fejezet érdemelne a melodikája. Versei szabad versek, de nem felöltö- lenül szabadok. Nem szabálytalanok. Prózaritumból fejlődött hang- jegyjelése van sorainak. Hiába próbálunk jambikus, trochaikus, vagy más időmértékes formát erőszakol- ni rá. A magyar szavak hangszü- lyosságára kell bízunk magunkat és akkor valami borzítón mély, döng- gölő basszusmenetet kapunk. A legelsőbb magyar versforma primití- vitégére emlékeztet ez a hangolás, mikor még az ütemek voltak a man- kó a vers dallamában s az ütemek egységein belül szabad szótárszám- mul szorongtak, vagy lézengtek a szavak. *Babits* egyszerűen új ná- piesség kritériuma alatt könyvelte el a *Lábadozó szél* verseit, pedig több ez annál. Paraszti, nyers dűny- nyögésből felszabadult, egészséges erotikájú, suhanótábká és idill- lekke kerekedő bátor versek. (Budapest)

Bánáti Oszkár.

ARTHUR ROSENBERG: *Geschichte des Bolschewismus von Marx bis zur Gegenwart*. Berlin, 1932. Rohwolt. Egyedülállóan a leg- jobb és ami még többet jelent, a legszebb könyv, melyet eddig a munkásmozgalom újabb éveiről írtak. Elmondható róla, hogy hatása független volt az olvasó pártállásától. Mindenki számára élmény ez a munka. Ha nézzük az okait a könyv rendkívüli sikerének, akkor nem csak azt kell figyelembe vennünk, hogy a szerző az anyagát a legtö- keletesebben ismeri, hogy nagyon okos és elsőrangú frászművész. Ezek

csak külsőségei a könyvnek, a hat- ás előfeltételei. De az igazi élmény: a légkör, a hangulat, amit áraszt magából.

Ez a légkör a nyugalom és az ér- kölösi fölüeny. Érezzük a szerző aka- ratát, hogy igazat, csak az igazat és mindenre tekintet nélkül az igazat fogja írni. Nem mutat haragot sen- kivel szemben. Eszrevenni pedig csak egyetlen érzelmét tudjuk a szer- zőnek. A mély, bár sehol sem han- gozgatott, sehol sem hivalkódó zere- tetét, amit a munkásosztály iránt érez.

Rosenberg illetékessége a bolseviz- mus történetének megírására két- ségtelen. Éveken keresztül tagja volt a Kommunista Internacionale Köz- ponti Végrehajtó Bizottságának és onnan, valamint a német kommu- nista pártból őt is kizárták, mint Karl Korsch-ot, a marxiz- mus egyik legkiválóbb teoretikú- sát. Lassanként ilymódon a német párt megszabadította magát egész marxista, (ügynevezett „bal- szárnától). Marx gondolatvilágá- nak kialakulását vizsgálja először a szerző, hogyan avatta Marx a párisi kommité a munkásmozgalom „tra- dióciójává”, hogyan fejlődött ez to- vább Leninben a tanácsrendszer el- gondolásában és az orosz forradalmi győzelme után miként halványodott el a népies szovjetek eszméje a párt- rendszer bürokratikus és automa- tikus működésévé.

Szerző könyvével azt a célt kí- vánja szolgálni, hogy megérttesse velünk, miként vált lehetségessé az a különös ellentét, hogy míg a Szov- jetunió, minden nehézsége ellenére végeredményben mégis fellendülő- ben van, addig a III. Internacionálé a reménytelen hanyatlás állapotába jutott. Nincs terünk végigkísérni a könyv szemléletes bizonyítását arra nézve, hogyan lettek a III. In- ternacionálé jelszavai és helyzet- analízisei a szovjetország belső áll- apotok tükrözőkéi. A könyv alapján érezzük, hogy például Németország- ban szükségesszerűen odáig kellett fejlődnie a dolgoknak, ahol ma van- nak.

A könyvet mindenkinek el kell olvasnia. Tekintve azt a fogadta- st, melyben ez a munka minden országban részesült, meggyőződé- sünk szerint a könyv kiadása Mag- yarországon is sikeres vállalkozás lenne. Hogy milyen kívánatos is együttál, azt még hangsúlyozni is feleslegesnek tartjuk. (Budapest)

Horner Miklós.

MARKOVITS RODION: *Sánta farsang*. (Pantheon kiadás, 1933.) Hosszú hallgatás után újra megszö- lal *Markovits Rodion*. Bevalljuk, már-már azt hittük, hogy e hosszú hallgatás végleges lesz. *Markovits Rodion*-ra annyira hatottak az át- élt rettenetes évek eseményei, hogy nem akar, sőt talán nem is tud meg- szabadulni emlékeitől, amelyekről azonban már beszámolt könyveiben, elsősorban a Sziberiai garnizonban. Új köteté, a „Sánta farsang” megint csak háborús könyv s őszinte örö- műnkre megmutatja, hogy írja nemcsak élezzemű s technikus ri- porter, hanem igazi alkotó, aki tudja embereit formázni, éleletesíteni. A „Sánta farsang” egy pirinyó oláh falanska életét adja a „Nagy Pa- rádó” évei alatt. A férfiak valahol messze s a faluban minden hely s hatalom a nyomorékoké, sántáké. Lám... valamire mégis jó a háború. Félvirradt egyszer ezeknek a szeren- cesétleneknek is. A parasztban re- geteg barbár érzés él a testi fogyat- kosztuaknál szemben, szinte eszünk- be idézi a régi Spártát, ahol a Tajgetos császárról dobták le a nyo- morultakat s ezt mindenki rendén találta. Ugyanúgy, ahogy rendjén levő az, ha a falusi nyomorékoknak sarokban a helyük a kocsmában s ez még a jobbik eset. Csoda-e, hogy a nyomorékok most alaposan kihasz- nálták helyzetüket? Hogy szivből kí- vánták, tartson minél tovább a há- ború s talán az a négy keszrevesen

BÖNGÉSZÉS

Válamennyi böngészés a Czukó Ambó szerkesztette „Független Szemle”
1921—22. évfolyamából való.

hosszú év azt az hitetted el velük, hogy most már mindig is fog tartani! Erről a négy évről írott a „Sánta farsang”. Komoly, elmélyedő tehetséggel, sok-sok megértéssel, megőrzéssel és valami fanyar rezignációval telten. Csak egyvalaminek a hiányát érezték. Valahogy Markovits Rodion mindig *kívülről* nézi hőseit s nem él bennük. De éppen Markovits Rodionnál megbocsiható s magyarázható ez. Ő nem szerzhette tapasztalatokat, nem gyűjtötte megfigyeléseket. Mindig nagyon messze kellett néznie, ha haza akart nézni. És a kilátást elvette előle a szibériai hadifogolytábor drótvérvényes kerítése.

(Budapest)

débé.

C. A. BRÜCK: *Kopog az írógép.* (Nova kiadás, 1933.) Apja erzedes volt és anyjával együtt közlekedési baleset áldozata lett. Jött az infláció. A hagyaték semmivé olvadt. És Brückner kisasszony előtt megnyílt a rémségek folyosó-útjának végtelen golgotája: hivatalnoknő lett.

A kritikus, naiv lélek (persze még nem volt hivatalnoknő), íjedt borzongással veszi tudomásul a „főljebbvalók” már-már a bestiális meggyénél táncoló visszaéléseit. Szerencsére és az olvasó nagy megkönnyebbülésére azonban, az előkelő nevelést kapott és liceumot végzett Brückner kisasszony okosságával és talpraesettségével mindig kivédi a főnökei részéről feléje áradó aljas és tisztátalan vágyakat. Különösen Murawsky úr portréja tetszett, kinek vérben ülő szem, vad kacagásai és a korbácsütések megkínzott női személyzetén, Hans Heinz Ewersel is megsejyénítő genialitás tudják megbőbenete éjteni az érző lelkeket. Hét irodalmi éven és kétéfélszáz oldalon kísérjük Brückner kisasszonyt az életért való grázsi küzdelméért, csupa önző, féktelen és buja ember között, de mindezeket kárpótlást nyújthat az utolsó két oldal, ahol szinte érthetetlen hirtelenséggel végre észreveszi, hogy — ragyogóan világít a magas égbolt és mialatt vén fűzfák fénylően bólogatnak, a termékenység áldott ereje járja át egész valóját. Bólogassunk mi is, kedves olvasom, bólogassunk. Szeretnők tudni: miért, kinek, mi célból írott ez a könyv, de sehogyan jövíünk rá. Bólogatunk hát és sajnáljuk a fordítót, kiadót, olvasót és önmagunkat. Sajnálunk mindenkit, csak Brückner kisasszonyt nem sajnáljuk, mert szegény nem is él. Meghalt, mikor — megírták.

(Budapest) Geszti Erzsébet.

Két költőnről. — MOUSSONG PIROSKA: *Féltaton* és S. SZÖNYI MAGDA: *Szobakonyhák*. Egyöntetűen józan, sokszor metszőben hideg és éles, kiegyensúlyozott sorok jellemzik Moussong és Szönyi kötetét. Közös érzések, gondolatok, eszmék fonálnak haladnak, bár Szönyi Magdában van valami kis lágyág. Robotos napok utáni esti elpihenések, friss, kenyérillatú nyugalomát árasztják tört rímek, melyek hasonlatosak a szegénység életéhez: szagotáltak és nyugtalanságukban is valami esendés nyugalmat árasztanak. Moussong Piroška városi lélek. Talajlatlan napok és hűvös köfalak bőrtönébe zárt élet megdöbbentő realitással dübörögnek fel rövid és tömör verstömbjeiben. Sokszor egy tüntetés fölvilág, pattozó kiáltásának illúzióját keltik, csak ninos hennik izgalom és harcolni-akarás, inkább esendés leszámolás, őreges elfáradás és belenyugvás: hiszen mindig ugyanoda járunk, egyik faltól a másikig, cétalanok és házárta az utcák. Menekülni nem lehet. S ha kezet is fogunk — hiába vagyunk súlyos lánc és hiába írunk majd egyszer újra mindent — nem bizonyos, hogy más lesz az az új!

(Budapest) Kelenyi László.

A pesti irodalom, az igazi művészet létrejöttének alapföltétele a teljes szabadság, a kiereszkötöt irányok és divatok, a megízett világnézetek hamar lejárják magukat és csak a tökéletesen független és meggyőződéses alkotások orok értékek. Mert bár politika és erkölcs, hazafiság és vallás igen tiszteletre méltó szempontok, de egy művész mégis csak elsősorban a maga művészetének törvényei irányadók. Egy Bocaccio lehet frivol, Shakespeare fajtalan, Heine hazáruól, Shelley atheista, Goethe kozmopolita és szabadművész, azért mégis az emberiség legnagyobb szellemei. (Király György)

Szocializmus és klerikalizmus. Tehát a papság elszennve a szocialis mozgalmat irant elsősorban, talán tudatlanul, onnan van, hogy az új társadalmi rendtől hatalmat télti. Nem bízik abban, hogy a katholicizmusnak immanens ereje van erre a bizalmatlanságra tényleg minden oka megvan, ha a protestantizmus terroglaszt szemügyre veszi. Ellenben kétségtelen, hogy a kereszténységben, az erkölcsileg eigidott kereszténységben és az immanens erő megvan, tehát bizonyos, hogy bármilyen formát is fog ölteni az új társadalmi rend, végéredményben a keresztény ethos fogja éitét erővel áthatni. De a katholicus klerikusnak nem ez a esetleg formánélküli kereszténység kell, hanem a formális katholicizmus, éppen azért fél. Mondhatjuk tehát, hogy a szocializmusnak nem a kereszténység az ellensége, hanem a klerikalizmus, vagyis a felekezeti fionttartó és felszekereti célokért harcoló papság. (Czúkó Ambró)

Nevelésügyi tarlózás. Ha nincs arisztokrácia, megszűnik a felléle törekvés hajtóereje. De szellemi és munkaerőszokrácia legyen és ne a primitív születési és pénzarisztokrácia. Az egyenlőség nemcsak természetrajzi abszurditás, hanem minden haladásnak is halála. (Méhely Kálmán)

Mjédchen für alles. Szent Agoston egyszerű fordítójáról (Vass József) és az ekkészolástan egyetemi professzoráról van szó, aki, minnekutána boldogított Magyarországot gyómrát a közlelmzési tarca szakszerű vezetésével, a magarság szellemét a közoktatásügy tehetséges intézésével, most az általános boldogítás mezejére lép: elvállalja a népjóletti miniszterséget. Hallatlan szelencsége szegény hazánknak, hogy nehéző időkben ilyen providenciális államférfiak akadnak, ilyen tehetségek, ilyen polihisztorok, — akiknek igazán mindegy, hogy értenek-e valamihez, elvállalják, onfeláldozzák magukat az ember kor legvégső határáig, mert hiszen jó pap holtig tanul s mért ne tanulja meg a népjóletet is, mikor már a köz-

ZENE:

NEMET BEMUTATÓ — PÁRISBAN

Volt egyszer egy muzikus — a neve Kurt Weill és volt egy szövegírója névszerint Bert Brecht. Nevük sokáig hangzott diadalmasan egész Németország területén és csak rövid ideig suttogták titokzatosan Budapesten, míg a nyár folyamán újból fel nem tűnt — Párisban. A feltűnést persze nem lehet középeurópai módon értelmezni és valószínűleg sok olyan színházi tényező él ma Párisban, aki erről a két „destruktív németről” alig tud többet, mint hogy destruktívok és németek.

Bert Brecht a Dreigroschenoper szövege után írott műveit *kísérletek* címen adta ki. Nem a színpaddal kísérletezik ezekben a művekben Brecht: nem az előadás formája (lásd Piscator) hanem az előadás

élelmzésből és közoktatásügyből oly fényesen levezigázott. (Révay József)

Magyar fascizmus. Hogy meglesze, nem tudjuk. A gyűlöletnek olyan sokféle formájával találkoztunk három év alatt, hogy kevéssé hat meg, ha a régi lényeg új jelző alatt vonul föl. De egyet szeretnénk megjegyezni s ezt Eckhardt Tibornak a figyelmébe ajánljuk. A volt sajtófőnök a fascizmus jelentőségét abban látja, hogy ez erőteljes nekidűlés lesz bizonyos import árúknak (zsidóság, marxizmus stb.). Nos, ha importról beszélünk, a fascizmus az igazán fölösleges import. (Sub strige)

Tollheggyel. Aki azt hiszi, hogy a sarkából kifordult világban az ellenforradalom gazdasági és politikai szükségesség, az megértheti a fascizmus történelmi szükségességét és szerepét is. De hogy Magyarországon, mire kell a fascizmus, az érthetetlen kérdőjelet gyánant mered az ember elé. Új ellenforradalmat vivni? De ki ellen? Milyen célból? A munkásságot letörni: ebből a törekvésből hajtott ki a fascizmus Olaszországban, De mi van Magyarországon letörni való e területen? Forradalom ellen védekezni? De hát hol vannak forradalmi erők a konszolidált Magyarországon? A zsidók ellen? A nagybancárkó ellen nem lehet fascizmust csinálni, mert hiszen ők pénzelték Olaszországban is. A kizsidók ellen pedig ugyancsak elég erő a numerus claususról kezdve az Eberdőkig a kurzus egész gépezete. Erkláren Sie, Graf Orinder, diesen Zwiespalt der Natur. (Tiborc)

xxx. Okos, tudatos irodalompolitika megkönnyitheti a tehetségek kifejződésének megizmosodásának az útját, de nincsen olyan politikája a világnak, amely tehetséget teremthetne a tehetségtelenségből. S olyan politika sincs, amely meg tudná fordítani az időt, amely kivülről, programokkal, törvényekkel, népjóletti határozatokkal hajthatna igába a fejlődést. Az igazi alkotó tehetség nem lehet reakciós soha, még akkor sem, ha formája szerint az, különben minden teremtő pillanatában rá kellene cáfolnia önmagára. (Taciturnus)

Magyar közoktatásügy. Nyomtalanul fog eltűnni az enyészetben Vass József hivataloskodásának emléke? E nagy ambiciózi tériürről, az ő őszinte bánatára, sem a közlelmzés, sem a közoktatásügy, sem a jólet történelme nem fog találni foljegyéni valót. De mégis: ő volt az, aki humbagnak nevezte a fejelemni vizsgálókat, miközben buzógn folytatta az elcsepásokat, bizonyára a „ne tudja a jobbék, mit csinál a balék” elve alapján, amit vele kapcsolatban úgy lehet módosítani, hogy „ne tudja az egyik balék, mit csinál a másik.” (Révay József)

anyagának szelleme képezi nála a kísérlet tárgyát. Saját bevallása szerint: nem a színpadi műfajok aktualizálását és formai vagy technikai fejlesztését tartja céljának. A színpadi zenes műfajok, különösen az opera közkeletű értelmezését teszi kritika tárgyává és célja, hogy a szociális adottságokon múló közlelmzés kiszorgálása helyett a közlelmzés irányítása műveivel. Az opera mai formáját erre alkalmatlannak találja — és operát ír. Ez az opera a Mahagonny!

Th. Dudow röviden így fogja össze a Mahagonnyban foglalt tendenciákat: „A darab nemcsak élményanyagot ad hallgatóinknak, hanem bizonyos ellentétek kihangsúlyozására törekszik és bizonyos ellentmondásokat fed fel. Az előadásról nem a meghatott néző, hanem a megrendelőtől szemlélő távozók.” A Mahagonny olyan opera, amely önmagán keresztül teszi lehetővé

azt, amit a közlelmzés általában operának nevez. Az időszertívé alakított Dreigroschenoperben az opera szokványos formáját, a Mahagonnyban az egész műfajt bírálja Bert Brecht. A kritika destruktív, mert kétségbevonja azoknak a szociális kereteknek a létjogosultságát, melyek az opera mai formáját életre keltették és mint az uralkodó közlelmzés kiszorgulóját, ma is életben tartják.

Brecht kísérletei azonban teljesen természetien destruktívba fulladtak volna, ha későbbi műveiben tovább nem lép. Bizonyos fokon ő is eljutott a tagadás tagadásáig és boncoló kísérletei — alkotó kísérletekké változtak. Egy ősi japán rege nyomán írja meg első *Lehrstück-jét* — a *Jaeger*-t. Mint a Dreigroschenoperben, itt is történelmi analógiák felé fordul és ezzel próbál magának fix kiindulópontot keríteni. Hogy mi a *Lehrstück* lényege, azt ismét *Du-dow*-val mondatom el: „Ez a műfaj nem a megváltozhatatlan ember megváltozhatatlan sorsát, hanem a megváltozhatatlan ember életének megváltozhatóságát mutatja meg. Tehát figyelni: az örök ember megmarad, de változik az örök ember. Brecht nem hitében akarja megváltoztatni az emberiséget, hanem tudatos emberiségben — megváltoztatni. A *Lehrstück* feladata ez és előfeltétele annak, hogy azokat a társadalmi körülményeket megváltoztathassuk, melyben ma élünk.

Bármennyire is csak kísérlet és igen kérdéses kísérlet maradt a *Lehrstück* és akármilyen kevéssé építettek ki belőle Brecht követői az új színpadi műfaj fejlődésének alakjait, Brecht elméleti tétele irányítató állásfoglalást jelent számunkra ma is.

Brecht annak idején operát írt az opera ellen, most balletet írt a ballet ellen. Az operamokkok őshazájából átvándorolt a balletmokok őshazájába és itt ismét a destruktívok kell kezdeni a Párisban bemutatott *Brecht-Weill* ballet tehát visszalépet jelent. A „*Hét főbűn*” — ez a ballet címe — csak annyira ballet, mint amennyire Brecht operaszövegei szokványos operaszövegek. Nem a francia ballettradíciók ellen küzd Brecht, hanem magát a műfajt teszi problematikussá és ezen keresztül a műfajt élető társadalmi keret programját veti föl. A darab főszereplő — német előadók. Ez már magában véve is különleges dolog Párisban és igen valószínű, hogy Páris egyelőre csak ezt az exotikumot értékel *Brecht* balletjében. A kérdés most már az, mennyire sikerül majd Brecht szövegeinek, vagy Weill zenéjének áttörnie az idegen művek számára meghúzott kínai falat Párisban.

(Budapest) Justus György.

Használja a Mikrofarad rádiótechnikai és vill. gyár gyártmányait V., Berlini-tér 3.

Felölő szerkesztő és kiadó:

DENES BELA.

Minden ekkért írja felel.

Kéziratokat nem adunk vissza.

A „Független Szemle” megjelenik

évente 10-szer.

Előfizetési ára: évi 3.— pengő.

Külföldre 1 dollár, illetve az ennek megfelelő összeg.

Postatakarékszám: 51.202.

Következő számunk megjelenési ideje:
október 10.

Féléves előfizetők számára esekklapot mellékelünk, tisztelettel kérjük az esedékes vagy hátralékos díjak bekladását.

Csehszlovákiai előfizetőknek példányokat Weisz Zoltán (Mukacevo, Duchnovicova 14.) címére küldjék.